

Konkurences padome

Par mazumtirgotāju sankcijām pret piegādātājiem par līguma noteikumu pārkāpumiem

Tirgus uzraudzības noslēguma ziņojums

Rīga
2022

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	3
1. Normatīvais regulējums, tā interpretācija	5
1.1. Civiltiesiskais regulējums.....	5
1.2. NTPAL kā speciālais regulējums.....	7
2. Sankcijas par līguma noteikumu neievērošanu	11
2.1. Līguma noteikumi par sankciju piemērošanu.....	11
2.1.1. Līgumsodu noteikumi par preču nepiegādi vispār	13
2.1.2. Līgumsodu noteikumi par preču nepiegādi pilnā apjomā	15
2.1.3. Līgumsodu noteikumi par preču nepiegādi termiņā	15
2.1.4. Piegādātāju izpratne par sankcijām līgumu noteikumos	16
2.2. Līguma noteikumi par sankciju piemērošanu akcijas precēm.....	17
2.3. Sankciju piemērošana mazumtirgotāju un piegādātāju ikdienas sadarbībā	18
2.4. Atkārtoto sankciju piemērošana	21
3. Līgumsodu samērīgums līgumslēdzējušu nevienlīdzības gadījumos.....	22
3.1. Laba ticība un godprātība darījumos.....	23
3.2. Netaisnīgi līguma noteikumi un atkārtota līgumsoda piemērošana	26
3.3. Vienota un turpināta pārkāpuma jēdziens konkurences tiesībās un atkārtoto sankciju piemērošana NTPAL.....	30
4. Secinājumi un priekšlikumi	31

ĪEVADS

1. Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma (turpmāk – NTPAL) mērķis saskaņā ar šī likuma 2. pantu ir aizliegt negodīgas tirdzniecības praksi visā lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes ķēdē, kā arī ierobežot nepārtikas preču mazumtirgotāju iepirkuma varas izmantošanu pret piegādātājiem. Savukārt NTPAL 5. panta pirmajā daļā ietvertā ģenerālklausula nosaka, ka pircējam ir aizliegtas darbības, kas ir pretrunā ar godīgu tirdzniecības praksi un neatbilst prasībām par labticību un godprātību darījumos.
2. Netaisnīgu un nepamatotu sankciju noteikšana bija aizliegta atbilstoši Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likumam (turpmāk – NMPAL), kas bija spēkā no 01.01.2016. līdz 30.10.2021. NMPAL 6. panta pirmās daļas 11. punkta un 7. panta 5. punkta noteikumi paredzēja aizliegumu mazumtirgotājiem gan pārtikas, gan nepārtikas preču mazumtirdzniecībā noteikt saviem piegādātājiem netaisnīgas un nepamatotas sankcijas par līguma noteikumu pārkāpumu. Attiecīgi šobrīd spēkā esošā NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta nosacījumi aizliedz pircējiem, sadarbojoties ar lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem, un nepārtikas preču mazumtirgotājiem ar būtisku ietekmi noteikt netaisnīgas un nepamatotas sankcijas par līguma noteikumu pārkāpumu.
3. Konkurences padome (turpmāk – KP) jau iepriekš pētījusi mazumtirgotāju piemērotās sankcijas laikā, kad valstī bija izsludināta ārkārtējā situācija¹ (turpmāk – COVID-19 ārkārtējā situācija) un, cita starpā, konstatējusi šādas problēmas:
 - 1) sankciju piemērošanas noteikumu atšķirības akcijas un ārpus akcijas precēm²;
 - 2) atkārtotu līgumsodu piemērošanu par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu³.
4. Ņemot vērā iepriekšējās tirgus uzraudzības ietvaros konstatēto problemātiku sankciju piemērošanā COVID-19 ārkārtējās situācijas laikā, šīs tirgus uzraudzības mērķis ir vērtēt plašāk sankciju piemērošanu mazumtirgotāju un piegādātāju ikdienas sadarbībā ne tikai ārkārtējās situācijas laikā. KP padziļināti pētīja mazumtirgotāju piemērotās sankcijas laika periodā no 01.01.2019. līdz 31.05.2021.
5. Tirgus uzraudzībā KP vērtēja, vai mazumtirgotāji ikdienas sadarbībā piemēro sankcijas⁴ saviem piegādātājiem, kādi ir līguma noteikumi, kas nosaka sankciju piemērošanu starp mazumtirgotājiem un piegādātājiem noslēgtajos līgumos attiecībā uz līgumsodu piemērošanas kārtību par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā. Iegūtās informācijas

¹ Ministru kabineta 12.03.2020. rīkojums Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/313191-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu>, Ministru kabineta 09.06.2020. noteikumi Nr. 360 "Epidemioloģiskās drošības pasākumi Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315304-epidemiologiskas-drosibas-pasakumi-covid-19-infekcijas-izplatibas-ierobezosana>.

² KP Tirgus uzraudzības "Par Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanu COVID-19 ārkārtējās situācijas laikā" noslēguma ziņojums, 78. punkts. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/1191/download>

³ Turpat, 82. punkts.

⁴ Sankcijas saprotamas to plašākajā nozīmē, proti, kā līgumsods, soda nauda un procenti, gan arī kā citi pasākumi ar sodošu raksturu.

analīzē arī ņemtas vērā Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedumā lietā SKA-54/2022⁵ attiecībā uz līgumsodu piemērošanu ietvertās atziņas.

- 6 Lai sasniegtu tirgus uzraudzības mērķi, KP veica attālinātas, individuālas, strukturētas intervijas, pieprasot informāciju mazumtirgotājiem, tostarp arī iepirkumu grupām, kas saimniecisko darbību veic ikdienas patēriņa preču mazumtirdzniecības jomā un uz kurām attiecas NMPAL un NTPAL regulējums par līgumsodu piemērošanu par pārtikas preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi īstā laikā (termiņā). Tāpat tika analizēti arī iesniegtie piegādes līgumi, kas noslēgti starp mazumtirgotāju un tā piegādātājiem. Informācija tika pieprasīta un saņemta no astoņiem mazumtirgotājiem.
- 7 Tāpat tirgus uzraudzības ietvaros tika aptaujātas piegādātāju asociācijas, kas apvieno pārtikas preču piegādātājus. Tika pieprasīta informācija par līgumu noteikumiem un par sankciju piemērošanu piegādātāju un mazumtirgotāju ikdienas sadarbībā. Informācija tika saņemta no 13 piegādātājiem un piegādātāju asociācijām.
- 8 Tā kā NTPAL iekļautais regulējums par aizliegumu noteikt nepamatotas un netaisnīgas sankcijas identiskā saturā arī bija paredzēts NMPAL, tad šis tirgus uzraudzības secinājumi ir vienlīdz aktuāli arī pēc 01.11.2021., kad stājās spēkā NTPAL. Šis tirgus uzraudzības noslēguma ziņojumā KP sniegtās atziņas un secinājumi attiecas gan uz lauksaimniecības un pārtikas preču mazumtirgotājiem⁶, gan nepārtikas preču mazumtirgotājiem⁷, gan pircējiem⁸.

⁵ 01.02.2022. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A43007118, SKA-54/2022. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/469454.pdf>

⁶ Sk. NTPAL 1. panta 4. punktu: lauksaimniecības un pārtikas preču mazumtirgotājs – saimnieciskās darbības veicējs vai saimnieciskās darbības veicēju apvienība, kas pastāvīgā tirdzniecības vietā mazumtirdzniecībā pārdod lauksaimniecības un pārtikas preces.

⁷ Sk. NTPAL 1. panta 5. punktu: nepārtikas preču mazumtirgotājs – saimnieciskās darbības veicējs vai saimnieciskās darbības veicēju apvienība, kas pastāvīgā tirdzniecības vietā mazumtirdzniecībā pārdod preces, kuras nav lauksaimniecības un pārtikas preces, un kas, ņemot vērā savu iepirkuma varu pietiekami ilgā laikposmā un piegādātāju atkarību konkrētajā tirgū, spēj tieši vai netieši piemērot vai uzspiest piegādātājiem netaisnīgus un nepamatotus noteikumus, nosacījumus vai maksājumus un var kavēt, ierobežot vai deformēt konkurenci mazumtirdzniecībā konkrētajā preču tirgū Latvijas teritorijā.

⁸ Sk. NTPAL 1. panta 7. punktu: pircējs – fiziskā vai juridiskā persona vai šādu personu apvienība neatkarīgi no vietas, kurā tā veic saimniecisko darbību, ja tās pēdējā finanšu gada neto apgrozījums pārsniedz 2 000 000 euro, vai Eiropas Savienībā esoša iestāde (valsts, reģionālā vai vietējā iestāde vai vairāku šādu iestāžu apvienība, kas darbojas saskaņā ar publisko tiesību principiem), kas pērk lauksaimniecības un pārtikas preces.

1. NORMATĪVAIS REGULĒJUMS, TĀ INTERPRETĀCIJA

- 9 Saskaņā ar NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punktu pircējam, sadarbojoties ar lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju, ir aizliegts noteikt netaisnīgas un nepamatotas sankcijas par līguma noteikumu pārkāpumu. Vienlaicīgi saskaņā ar NTPAL 5. panta pirmajā daļā ietverto ģenerālklausulu pircējam pret lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem ir aizliegts veikt darbības, kas ir pretrunā ar godīgu tirdzniecības praksi un neatbilst prasībām par labticību un godprātību darījumos.
- 10 NTPAL piemērošanas vadlīnijās⁹ skaidrots, ka tiesību normā nav uzskaitīti konkrēti sodoša rakstura tiesiskie līdzekļi. Līdz ar to sankcijas tiesību normas izpratnē saprotamas to plašākajā nozīmē gan kā līgumsods, soda nauda, procenti, gan arī kā citi pasākumi ar sodošu raksturu. Konkrētās tiesību normas kontekstā par vispārēju principu ir atzīstams, ka sankcijām, kuras paredz vai piemēro pircējs, ir jābūt taisnīgām un samērīgām ar konkrēto darījuma (atsevišķu tā noteikumu) pārkāpumu un paredzamajiem zaudējumiem vai kaitējumu. Sankcijām ir jābūt atbilstošām godīgai darījumu praksei un labas ticības principam, un pircējs tās nedrīkst izmantot, lai iedzīvotos uz piegādātāju rēķina.

1.1. Civiltiesiskais regulējums

- 11 Civillikuma (turpmāk – CL) tiesiskais regulējums salīdzinājumā ar NTPAL tiesisko regulējumu ir vispārējais tiesiskais regulējums. Tas ir atbilstoši arī judikatūrā nostiprinātām atziņām. CL regulējums ir tikai viens no pārbaudes elementiem, lai noteiktu, vai līgumsods atbilst NTPAL regulējumam, jo līgumsods var izrādīties netaisnīgs pat tad, ja tas formāli ir atbilstošs CL 1716. panta normām¹⁰.
- 12 Nosakot piemērojamās sankcijas par līguma noteikumu pārkāpumu taisnīgo apmēru, KP papildus ņem vērā vispārīgo civiltiesisko regulējumu, t. i., CL regulējumu par līgumsodiem. Līgumsoda apmērs saskaņā ar CL 1716. panta trešo daļu par saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā) var tikt noteikts pieaugošs, taču kopumā ne vairāk par 10 % no pamatparāda vai galvenās saistības apmēra.
- 13 Attiecībā uz līgumsodu par saistību neizpildi vispār tā taisnīgums un pamatotība tiks vērtēta katrā konkrētā gadījumā, izvērtējot individuālos apstākļus, ņemot vērā, ka, pamatojoties uz CL 1716. panta otro daļu, līgumsoda apmērs par saistību neizpildi vispār neparedz līgumsoda konkrēta apmēra ierobežojumu. Taču, paredzot līgumsodu par neizpildi vispār, ir jāievēro, ka tā ir konkrēti noteikta naudas summa vai cita mantiska vērtība, kuru nedrīkst noteikt vairākkārtīgu (atkārtotu) vai pieaugošu maksājumu vai devumu veidā. Turklāt līgumsods par saistību neizpildi vispār ir jāskata kopsakarā ar CL 1718. pantu, kas nosaka, ka kreditors var izvēlēties prasīt līgumsodu vai līguma izpildīšanu, bet, izvēlēties samaksu, tas nevar vairs prasīt līguma izpildīšanu, un otrādi. Ja vien atbilstoši CL 1720. panta pirmajai daļai nav pielīgts kumulatīvs līgumsods. Sankciju taisnīguma un pamatotības pierādīšanas nasta ir pircējam.
- 14 CL ierobežo līgumsoda noteikšanu pieaugošā vai atkārtotu maksājumu veidā, kā

⁹ Konkurences padome. Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanas vadlīnijas. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/9853/download>

¹⁰ 01.02.2022. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A43007118, SKA-54/2022, 18. punkts.

arī tā piemērošanu pieaugošā apmērā, nosakot 10 % robežu.¹¹ Likumdevēja izvēle līgumsoda izteikšanai procentuālā formā nenozīmē, ka līgumsods var tikt izteikts vienīgi procentuāli. Tas var tikt noteikts gan konkrētā summā, procentu veidā vai citādi, ievērojot CL 1716. panta trešajā daļā noteikto robežu.¹²

- 15 Tiesību doktrīna nošķir līgumsodu "par neizpildi vispār" un līgumsodu "par pilnīgu neizpildīšanu laikā".¹³ Vienlaicīgi norādīts, ka līgumsoda apmērs par saistības neizpildi vispār var būtiski atšķirties no līgumsoda apmēra par neizpildīšanu laikā (pēdējais parasti būs mazāks).¹⁴ Iepriekš minētais tiek skaidrots ar CL 1720. panta 2. punkta noteikumiem, kas nosaka, ka kreditors var prasīt kā līgumsodu, tā arī līguma izpildīšanu, ja līgumsods bijis norunāts ne tik daudz par neizpildīšanu vispār, kā par neizpildīšanu īstā laikā. Attiecīgi CL 1720. panta 1. punkts nosaka kreditora tiesības prasīt kā līgumsodu, tā arī līguma izpildīšanu, ja tieši tā bijis norunāts. Savukārt CL 1719. pants nosaka, ka līgumsoda cietējs nevar izvēlēties starp līguma izpildīšanu un līgumsoda samaksu, jo saskaņā ar CL 1718. panta noteikumiem tieši kreditoram ir noteiktas tiesības izvēlēties starp līgumsoda samaksu vai līguma izpildīšanu. Taču arī ar kumulatīvu vienošanos, pielīgstot līgumsodu par neizpildi vispār kopā ar pienākumu maksāt līgumsodu arī izpildīt galveno saistību, gadījumā nav atļauts apiet CL 1716. panta trešajā daļā noteikto 10 % ierobežojumu, ja šāda līgumsoda mērķis bija nodrošināties pret saistību neizpildi termiņā.¹⁵
- 16 Civiltiesībās līgumsods ir atzīts par saistību pastiprinājumu, tāpat ir atzīts, ka šāds tiesību instruments var pildīt vairākas funkcijas: (1) zaudējumu kompensēšana, (2) prevencija un (3) sodīšana.¹⁶ Kaut gan civiltiesībām vispārīgi raksturīga līgumu slēgšanas brīvība, taču arī civiltiesībās līgumu brīvība nenozīmē visatļautību un jāievēro ekvivalences princips, t. i., katram savas tiesības jāīsteno labā ticībā un viņš nedrīkst nepamatoti iedzīvoties uz cita rēķina.¹⁷ Līdz ar to CL 1717. panta noteikumi, kas nosaka, ka līgumsods nav aprobežots ar zaudējumu lielumu, kādi paredzami no līguma neizpildīšanas, ir jālasa kopsakarā ar noteikumiem, kas nosaka, ka līgumsodam jābūt samērīgam un atbilstošam godīgai darījumu praksei. Tāpēc, kā tas tiek norādīts tiesību doktrīnā, 100% nav samērīga un tiesiska līgumsoda apmērs.¹⁸ Attiecīgi jau sākotnēji nelikumīga, CL 1717. panta noteikumiem neatbilstoša līgumsoda noteikums nav izpildāms, un tā izpildīšanu nevar prasīt.¹⁹
- 17 Pastāv vismaz šādi līdzekļi, kā minēto ekvivalenci nodrošināt: (1) zaudējumu piedziņas tiesības, (2) likumiskie procenti par sveša kapitāla lietošanu, (3) nozaru rentabilitāte (kapitāla pelnītspēja), tas ir, cik lielu peļņu nes ieguldītie līdzekļi.²⁰ Apkopojumā "Tiesu prakse līgumsodu piemērošanā" uzsvērts, ka norādes par zaudējumu pierādīšanas grūtībām liecina vai par nevēlēšanos prasītājam sevi

¹¹ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta apkopojums "Tiesu prakse līgumsodu piemērošanā", 72. lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojuumi/civiltiesibas>

¹² Kārklīšs J., Buls L., Līgumsoda reforma. Jurista Vārds, 03.12.2013., Nr. 49 (800).

¹³ Turpat

¹⁴ Turpat.

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Torgāns K., Līgumsods nosakāms konkrētā summā. Jurista Vārds, 29.01.2013., Nr. 4 (755).

¹⁷ Turpat.

¹⁸ Turpat.

¹⁹ Kārklīšs J., Buls L., Līgumsoda reforma. Jurista Vārds, 03.12.2013., Nr. 49 (800).

²⁰ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta apkopojums "Tiesu prakse līgumsodu piemērošanā", 17.-18. lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojuumi/civiltiesibas>

apgrūtināt, vai par to, ka zaudējumu īstenībā nemaz nav, tie jau sen segti ar procentiem. Likumiskie procenti par sveša kapitāla lietošanu kompensē iespējamus zaudējumus un mazina pārkāpuma sekas naudas maksājumos. Attiecībā uz nozaru rentabilitāti norādīts, ka kopš 2005. gada ražošana uzrāda rentabilitāti ap 8 %.²¹

- 18 Papildus minētajiem kritērijiem, kas nodrošina ekvivalenci, tiesu praksē ir atrodami arī citi apsvērumi, kas tiek ņemti vērā, izvērtējot prasītā līgumsoda samērīgumu. Piemēram, pārkāpuma un radīto ekonomisko seku izvērtēšana,²² līgumsoda piemērotāja rīcība, kas ietekmē līguma noteikumu pārkāpumu, izvērtēšana²³ un pušu tiesisko attiecību apsvēršana speciālo tiesību normu kontekstā.²⁴

1.2. NTPAL kā speciālais regulējums

- 19 KP kompetencē nav CL normu piemērošanā, bet atbilstoši NTPAL 4. panta pirmās daļas noteikumiem tā ir atbildīga par NTPAL izpildi un kontroli. It īpaši speciālās un vispārējās tiesību normas nošķiršana sankciju piemērošanā ir aktuāla tāpēc, ka saistībā ar līgumsoda apmēra taisnīgumu un pamatotību NTPAL (arī NTPAL), kā speciālās tiesību normas, kontekstā Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka "līgumsods var izrādīties netaisnīgs pat tad, ja tas formāli ir atbilstošs CL 1716. panta normām"²⁵.
- 20 Saskaņā ar Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 9. panta sestās daļas 2. punktu, ja konstatē pretrunu starp vienāda juridiskā spēka vispārējo un speciālo tiesību normu, vispārējo tiesību normu piemēro tiktāl, ciktāl to neierobežo speciālā tiesību norma. Lai nodrošinātu NTPAL izpildi un kontroli saistībā ar sankciju piemērošanu, KP skaidro NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta noteikumu piemērošanas robežas, ņemot vērā NTPAL 2. pantā noteikto mērķi aizliegt negodīgu tirdzniecības praksi visā lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes ķēdē, kā arī nepārtikas preču mazumtirdotāju iepirkuma varas izmantošanu pret piegādātājiem.
- 21 KP jau norādījusi, ka par taisnīgām un pamatotām sankcijām par nepilnīgu preču piegādi nevar tikt uzskatītas tādas, kas pārsniedz 10 % no pamatparāda (nepiegādāto preču vērtības).²⁶ Līdz ar to sankcijas par saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā), ja tas pārsniedz 10 % no pamatparāda (nepiegādāto preču vērtības), NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta noteikumu izpratnē tiek uzskatītas par netaisnīgām un nepamatotām. Tas gan nenozīmē, ka pircējiem ir rīcības brīvība noteikt par katru saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā) maksimālo pieļaujamo procentu robežu, t. i., 10 %, jo pircējiem savas tiesības ir jāīsteno labā ticībā un tie nedrīkst iedzīvoties uz piegādātāju rēķina. Pircējiem būtu jāievieš piegādātājiem saprotama un nediskriminējoša līgumsodu aprēķina metodika.

²¹ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta apkopojums "Tiesu prakse līgumsodu piemērošanā", 18. lp.

²² Turpat, 20. lp.

²³ Turpat, 24. lp.

²⁴ Turpat.

²⁵ 01.02.2022. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A43007118, SKA-54/2022, 18. punkts.

²⁶ Konkurences padome. Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanas vadlīnijas, 82. punkts.

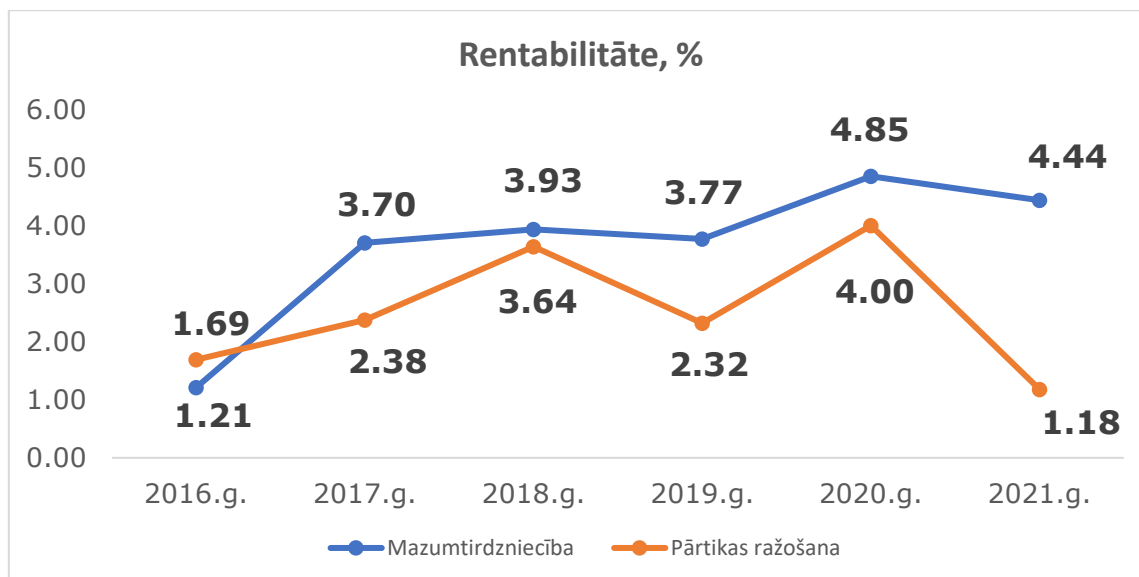
- 22 Attiecībā uz sankciju apmēra izteikšanas formu, t. i., konkrētā summā, procentu veidā vai citādi, KP jau norādījusi²⁷, ka atbilstoši NMPAL noteikumiem sankcijas apmērs par saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā) nedrīkst būt lielāks par 10 % no nepiegādāto preču summas. Tāpēc KP aicinājusi izvairīties no līgumsodu paredzēšanas līgumos, kas pielīdzināta konkrētai summai, nevis procentuālai izteiksmei no neizpildes apmēra.
- 23 Vienlaicīgi KP ir norādījusi, ka, lai arī par saistību neizpildi vispār saskaņā ar Civillikuma 1716. panta otro daļu nav paredzēts līgumsoda apmēra ierobežojums, arī saistību pilnīgas neizpildes gadījumā līgumsodam ir jābūt taisnīgam un samērīgam.²⁸ KP skaidrojusi, ka arī gadījumos, kad piegādātājs nav veicis preču piegādi vispār, līgumsodam būtu jābūt samērīgam ar to nodarīto kaitējumu un nepiegādāto preču vērtību, turklāt mazumtirgotājam jāspēj pamatot piemērotā līgumsoda apmēru.
- 24 Ņemot vērā, ka rentabilitāte ir objektīvi izmērāms rādītājs, kas nodrošina ekvivalences principa ievērošanu, t. i., pienākumu katram savas tiesības īstenot labā ticībā un aizliegumu nepamatoti iedzīvoties uz cita rēķina, KP ieskatā, tā var kalpot par vienu no līgumsoda apmēra samērīguma izvērtēšanas kritērijiem. Ņemot vērā nozaru rentabilitātes rādītājus, t. i., kapitāla pelnītspēju, KP ieskatā, maksimālais pieļaujamais līgumsods par saistību neizpildi vispār nedrīkst pārsniegt konkrētā pircēja rentabilitātes rādītājus jeb kapitāla pelnītspēju, un šāds līgumsoda apmērs pildītu gan preventīvu, gan sodīšanas funkciju.
- 25 Piemēram, Latvijas lielākiem uzņēmumiem pārtikas preču mazumtirdzniecībā²⁹ no 2016. gada līdz 2021. gadam vidējais rentabilitātes rādītājs ir bijis 3,65 %, un pārtikas ražošanā³⁰ attiecīgajā periodā rentabilitātes rādītājs bija 2,53 % (skat. 1. attēlu). Līgumsoda apmērs, kas vairākkārt pārsniegtu attiecīgajā lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes ķēdes posmā iespējamu peļņu no ieguldītiem līdzekļiem, nevarētu tikt uzskatīts par taisnīgu un pamatotu nedz NMPAL, nedz NTPAL izpratnē.

²⁷ KP Tirgus uzraudzības "Par Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanu COVID-19 ārkārtējās situācijas laikā" noslēguma ziņojums, 179. punkts. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/1191/download>

²⁸ KP 09.03.2018. lēmums Nr. E02-4 lietā Nr. TL\5-11\17\1 "Par Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma 6. panta pirmās daļas 11. punkta pārkāpumu SIA "Baltstor" un SIA "Lenoka" darbībās, 25. punkts. Pieejams: https://lemumi.kp.gov.lv/files/lemumu_pielikumi/hEcFwJvo5B.pdf

²⁹ Dati par 12 līdz 16 pēc apgrozījuma lielākiem komersantiem attiecīgajā pārskata gadā, izslēdzot ekstrēmos datus no datu kopas.

³⁰ Dati par 30 pēc apgrozījuma lielākiem komersantiem attiecīgajā pārskata gadā.

1. attēls. Rentabilitātes radītāji dažādos lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdes posmos, %

Avots: KP izstrādāts, izmantojot publiski pieejamo informāciju

- 26 Kā jau iepriekš bija minēts, līgumsods civiltiesībās ir atzīts par saistību pastiprinājumu, tāpat ir atzīts, ka šāds tiesību instruments var pildīt vairākas funkcijas: (1) zaudējumu kompensēšana, (2) prevencija un (3) sodīšana.³¹ Civiltiesību doktrīnā arī norādīts, ka līgumsods ir tiesību institūts ar divējādu dabu, t. i., saistību pastiprinājums, kamēr saistība vēl nav pārkāpta, un atbildības izpausme, kad saistība ir pārkāpta.³² Taču darījumu attiecībām starp pircējiem un piegādātājiem nepiemīt civiltiesībām vispārīgi raksturīgā līgumu slēgšanas brīvība. Attiecīgi zaudējumu kompensēšanas funkcijas pildīšanai taisnīgāk būtu izmantot zaudējumu atlīdzināšanas institūtu, nevis līgumsoda institūtu. Ņemot vērā, ka tiesību doktrīnā³³ ir skaidri norādīts, ka līgumsodu CL atļauj piemērot daudz vieglāk nekā zaudējumu atlīdzināšanas līdzekli, vieglāka aizsardzības līdzekļa izmantošana pircēju attiecībās ar piegādātājiem būtu pretrunā NTPAL jēgai. It īpaši zaudējumu atlīdzināšanas institūta izmantošana būtu taisnīga pret piegādātājiem, jo NTPAL mērķis ir aizliegt negodīgu tirdzniecības praksi visā lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes ķēdē, kā arī nepārtikas preču mazumtirgotāju iepirkuma varas izmantošanu pret piegādātājiem.
- 27 Civiltiesiskajās attiecībās zaudējumu atlīdzības saņemšanai no piegādātāja pircējam ir jāpierāda trīs kritēriji: prettiesiska piegādātāju rīcība, ar līguma pārkāpumu nodarīts zaudējumu apmērs un cēloņsakarība starp pirmajiem diviem. Līdz ar to, KP ieskatā, arī pieprasot zaudējumus par līguma noteikumu neievērošanu, līgumsoda institūta ietvaros, pircējam ir jābūt zaudējumu pierādīšanas pienākumam. Citādāk, ņemot vērā, ka starp pircējiem un piegādātājiem nepastāv līdztiesīgu līgumslēdzēju attiecības un "baiļu faktora" ietekmē piegādātāji apmaksātu tiem izrakstītus rēķinus pat tad, kad tie nepiekrīt

³¹ Torgāns K., Līgumsods nosakāms konkrētā summā. Jurista Vārds, 29.01.2013., Nr. 4 (755).

³² Torgāns K., Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 115. lpp.

³³ Kārklīņš J., Buls L., Līgumsoda reforma. Jurista Vārds, 03.12.2013., Nr. 49 (800)

līgumsoda apmēram, jo tiem ir bail, ka līdz ar tiesvedības uzsākšanu spēcīgākā pusē, t. i., pircējs, var izbeigt komerciālās attiecības³⁴.

- 28 Attiecībā uz CL noteiktām tiesībām pircējiem izvēlēties sev izdevīgākus variantus līgumsoda samaksai un līguma izpildīšanai KP norāda, ka šāda rīcības brīvība līgumos, kas parakstīti starp pircējiem un piegādātājiem būtu pretrunā ar NTPAL mērķi. Ņemot vērā "baiļu faktoru"³⁵, kura ietekmē lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem būtu jāparaksta līgumi ar tiem neizdevīgiem nosacījumiem, šādu sankciju noteikumu piemērošana par līguma noteikumu pārkāpumu būtu netaisnīga un nepamatota NTPAL izpratnē.
- 29 NTPAL piemērošanas vadlīnijās par netaisnīgām un nepamatotām sankcijām par darījuma noteikumu pārkāpumu, ievērojot labas ticības principu, cita starpā uzskatāmas:
- sankcijas par darījuma noteikumu pārkāpumu, par kuru nav vainojams piegādātājs;
 - sankcijas par gadījumiem, kuru iestāšanās ir atkarīga no paša pircēja;
 - divu sankciju piemērošana saistībā ar vienu un to pašu darījuma noteikuma pārkāpumu.³⁶
- 30 Vienlaicīgi nav pieļaujams sankciju mehānismu izmantot kā paredzamus regulārus maksājumus un gadījumos, kad sankcijas acīmredzami tiek izmantotas kā papildu peļņas avots, tās tiks uzskatītas par netaisnīgām un nepamatotām.
- 31 KP jau norādījusi³⁷, ka par nepamatotām un netaisnīgām sankcijām būtu uzskatāmas tādas sankcijas, kas tiek piemērotas atšķirīgi atkarībā no preces realizēšanas veida (akcijas un ārpus akcijas preces). Sankciju noteikšanas noteikumiem jābūt vienlīdzīgiem attiecībā uz līguma noteikumu pārkāpumiem abos gadījumos – gan tad, ja tie attiecas uz akcijas precēm, gan arī tad, ja tie attiecas uz precēm, kuras paredzēts realizēt ārpus akcijas.
- 32 Iepriekš veiktajā tirgus uzraudzībā KP secinājusi, ka mazumtirgotāji par pasūtāmo preču apjomiem neveic plānošanu nedz akcijas, nedz ārpus akcijas pasūtāmajām precēm. Līdz ar to secināms, ka faktiski mazumtirgotāji nav ierobežoti piemērot šīs sankcijas atkārtoti par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu.³⁸ Ņemot to vērā, mazumtirgotāju prakse, kas piekopj atkārtotu līgumsodu

³⁴ Eiropas Komisija. Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Negodīgas tirdzniecības prakses novēršana uzņēmumu savstarpējā pārtikas apgādes ķēdē. COM/2014/0472 final. 7. lpp. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0472&from=EN>

³⁵ Eiropas Komisija. Ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par uzņēmumu savstarpēju negodīgu tirdzniecības praksi pārtikas apgādes ķēdē. Briselē, 29.1.2016. COM(2016) 32 final. 6. lpp. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0032&from=EN>; Eiropas Komisija. Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Negodīgas tirdzniecības prakses novēršana uzņēmumu savstarpējā pārtikas apgādes ķēdē. COM/2014/0472 final. 7. lpp. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0472&from=EN>

³⁶ Konkurences padome. Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanas vadlīnijas, 82. punkts.

³⁷ Konkurences padome. Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanas vadlīnijas, 80. punkts.

³⁸ KP Tirgus uzraudzības "Par Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanu COVID-19 ārkārtējās situācijas laikā" noslēguma ziņojums, 82. punkts. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/1191/download>

piemērošanu par nepiegādātām precēm, nevar tikt uzskatīta par taisnīgu un pamatotu. It īpaši loģistikas ķēdes pārrāvumu, kad transporta pārvadājumu ierobežošana ietekmē arī preču pieejamību tirgū, atkārtota līgumsodu piemērošana par nepiegādātām precēm ir netaisnīga un nepamatota.

- 33 Līdz šim, vērtējot sankciju taisnīgumu un pamatotību par līguma noteikumu pārkāpumu, KP ņēmusi vērā atbildības samērīgumu sadarbības līgumos starp pircēju un to piegādātājiem, vērtējusi pircēja rīcību, kas ietekmē līguma noteikumu pārkāpumu no piegādātāju puses,³⁹ kā arī veikusi līguma noteikumu, kas regulē sankciju noteikšanu, vērtējumu⁴⁰.

2. SANKCIJAS PAR LĪGUMA NOTEIKUMU NEIEVĒROŠANU

- 34 Šajā nodaļā aplūkota informācija, kā tiek noteikta sankciju piemērošana starp mazumtirgotājiem un piegādātājiem noslēgtajos līgumos attiecībā uz līgumsodu piemērošanas kārtību par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā.
- 35 Kaut gan pats par sevi līguma noteikumu formulējums vēl neliecina par NMPAL un attiecīgi NTPAL pārkāpumu, KP vērsis uzmanību formulējumiem, kuru piemērošanā tā saskata iespējamu problemātiku.

2.1. Līguma noteikumi par sankciju piemērošanu

- 36 Analizējot mazumtirgotāju un piegādātāju slēgto līgumu noteikumus⁴¹, KP konstatē, ka tajos ir paredzēti noteikumi sankciju piemērošanai par:
- 1) preču nepiegādi vispār;
 - 2) preču nepiegādi pilnā apjomā;
 - 3) preču nepiegādi termiņā.
- 37 Līgumos diezgan precīzi ir aprakstīti gadījumi, kuros tiks piemērots katrs no norādītajiem sankciju piemērošanas veidiem. Dažos līgumos ir norādes uz to, ka mazumtirgotāji vērtēs pārkāpuma apstākļus un piegādātājiem ir paredzēta iespēja, lai tie informētu mazumtirgotājus par piegādes kavējumiem un to iemesliem. Taču līgumos nav dots skaidrojums, kādus kritērijus vai priekšnoteikumus mazumtirgotāji ņems vērā, nosakot katras sankcijas, tostarp līgumsoda, apmēru.
- 38 Attiecībā uz līgumsoda apmēra noteikšanu KP atgādina, ka būtiski ir ņemt vērā, ka konkrētos gadījumos, ievērojot konkrētā darījuma noteikumu pārkāpuma būtību un radušās sekas, tieši paredzēto sankciju piemērošana var tikt atzīta par netaisnīgu un nepamatotu. Jo īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad darījuma noteikumu pārkāpuma konkrētā būtība ir plaši definēta, pārkāpuma sekas un to

³⁹ KP 09.03.2018. lēmums Nr. E02-4 lietā Nr. TL\5-11\17\1 "Par Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma 6. panta pirmās daļas 11. punkta pārkāpumu SIA "Baltstor" un SIA "Lenoka" darbībās, 179. punkts. Pieejams: https://lemumi.kp.gov.lv/files/lemumu_pielikumi/hEcFwJvo5B.pdf

⁴⁰ Turpat, 34.-48. punkts

⁴¹ Tirgus uzraudzības ietvaros tika analizēti vairāk nekā 260 noteikumu mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgtajos līgumos.

smagums var atšķirties un sankcijas par konkrēta darījuma noteikumu pārkāpumu nav diferencētas.⁴²

- 39 Ņemot vērā, ka saistībā ar līgumsoda apmēra taisnīgumu un pamatotību NMPAL kontekstā Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka "līgumsods var izrādīties netaisnīgs pat tad, ja tas formāli ir atbilstošs CL 1716. panta normām"⁴³, KP ieskatā, līgumsoda apmēra noteikšanai ir jābūt izstrādātiem kritērijiem vai priekšnoteikumiem, kas ir taisnīgi un pamatoti un vienlaicīgi ir saprotami piegādātājiem un ļauj tiem rēķināties ar līguma noteikumu pārkāpumu sekām. Šādi kritēriji vai priekšnoteikumi, kas izstrādāti, lai konkretizētu darījuma noteikumu pārkāpumu, pārkāpuma sekas un smagumu, kā arī diferencētu sankcijas par konkrēta darījuma noteikumu pārkāpumu, KP ieskatā, palīdzētu mazumtirgotājiem un to piegādātājiem regulēt savstarpējās attiecības. Vienlaicīgi šādu kritēriju vai priekšnoteikumu izmantošana, nosakot sankciju apmēru par līguma noteikumu pārkāpumu, sekmētu taisnīgu un pamatotu sankciju noteikšanu katrā konkrētā gadījumā.
- 40 Ja minētie kritēriji vai priekšnoteikumi nav noteikti mazumtirgotāju un to piegādātāju līgumos, tas var novest pie situācijām, kad piegādātāji ir atkarīgi no mazumtirgotāju rīcības, nedodot iespēju laikus apzināties iespējamās nelabvēlīgas sekas un riskus par līguma noteikumu pārkāpumu. Tādējādi zustu sankciju preventīva funkcija. Vienlaicīgi šādi mazumtirgotāju brīvi noteiktus līgumsodu apmērus, kas formāli atbilstu CL 1716. panta normām, nevarētu uzskatīt par taisnīgām un pamatotām sankcijām NMPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta izpratnē, jo par taisnīgu un pamatotu nevar tikt uzskatīta pircēju piemērotā līgumsodu augstākā robeža par jebkuru līguma noteikumu pārkāpumu.
- 41 Lai piemērotas sankcijas varētu tikt uzskatītas par taisnīgām un pamatotām, līgumos, kur ir norādes uz to, ka mazumtirgotāji vērtēs pārkāpuma apstākļus, ir jābūt noteiktam, kādā veidā šāda vērtēšana notiks. Arī līgumos, kur šādu norāžu nav, attiecīgi jābūt atrunātam, kādi pārkāpuma apstākļi tiks ņemti vērā un kādas sankcijas piegādātājiem šādos apstākļos tiks piemērotas. KP ieskatā, līguma noteikumi tikai ar norādēm, ka mazumtirgotāji vērtēs pārkāpuma apstākļus, taču bez skaidriem noteikumiem, kādi pārkāpuma apstākļi tiks ņemti vērā un kādas sankcijas piegādātājiem šādos apstākļos tiks piemērotas, būtu deklaratīvi. Savukārt augstākās pieļaujamas sankciju robežas piemērošana jebkuros pārkāpuma apstākļos bez atbilstoša pamatojuma nevarētu tikt uzskatīta par taisnīgu un pamatotu.
- 42 KP konstatē, ka daļā mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgtajos līgumos ir paredzēta iespēja sazināties ar mazumtirgotāju, lai informētu par neiespējamību veikt preču piegādi atbilstoši mazumtirgotāja pasūtījumam. Daļai mazumtirgotāju līgumos nav paredzēta kārtība, kādā veidā piegādātājam būtu jāsaazinās gadījumā, ja tas nevar nodrošināt preču piegādi. Vienlaicīgi daļai mazumtirgotāju un piegādātāju līgumos ir paredzēti vienas līdz trīs nedēļu garie termiņi, lai informētu mazumtirgotāja atbildīgo personu par neiespējamību veikt piegādi noteiktajā apjomā vai laikā.
- 43 KP ieskatā, līgumos ir jābūt paredzētai iespējai, kā arī ir jābūt noteiktai kārtībai, kas nosaka piegādātāju un mazumtirgotāju rīcību situācijās, kad kādu iemeslu dēļ piegādātājs nevar nodrošināt mazumtirgotāja pasūtījumu. Šāda kārtība līdzsvarotu uzņēmējdarbības riskus, jo gan mazumtirgotāji, gan piegādātāji veiktu

⁴² Konkurences padome. Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanas vadlīnijas, 81. punkts un 225. punkts.

⁴³ 01.02.2022. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A43007118, SKA-54/2022, 18. punkts.

savlaicīgu pasūtījuma plānošanu. Vienlaicīgi šādas kārtības iekļaušana līgumā sekmētu abu pušu sadarbības noteiktību, jo savlaicīga brīdināšana par līguma izpildes neiespējamību atbrīvotu abu pušu lieku administratīvā resursa izmantošanu, t. i., mazumtirgotājam automātiski nosakot sankcijas piegādātājam un piegādātājam cenšoties atspēkot piemēroto sankciju taisnīgumu un pamatotību. Risku pārlikšana par preču pieejamību tikai uz piegādātāju, it īpaši situācijās, kad tā nav atkarīga no piegādātāja, nevarētu tikt uzskatīta par godīgu tirdzniecības praksi atbilstošu labticībai un godprātībai darījumos.

- 44 Par taisnīgām un pamatotām nevarētu tikt uzskatītas sankcijas, kas noteiktas par brīdināšanas termiņa neievērošanu, ja brīdināšana par preču nepiegādāšanu līgumā paredzētajā termiņā objektīvi nemaz nav iespējama. Šādi līgumu noteikumi ir acīmredzami netaisnīgi. Līdz ar to mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgtajos līgumos paredzētai brīdināšanas kārtībai ir jābūt gan skaidrai, gan objektīvi izpildāmai.
- 45 Attiecībā uz piegādātāju pienākumu informēt mazumtirgotāju par neiespējamību veikt piegādi kontekstā ar NMPAL un šobrīd arī NTPAL 5. panta pirmās daļas 11. punkta noteikumiem, kas aizliedz pircējam mainīt lauksaimniecības un pārtikas preču pasūtījumu divas dienas pirms šo preču piegādes vai vēl vēlāk, KP jau norādījusi, ka jebkuros līguma izpildes apstākļos šādas nevienlīdzības gadījumā starp piegādātāju un mazumtirgotāju līgumiskajos noteikumos attiecībā uz pārtikas preču pasūtīšanu un piegādi sankciju piemērošana piegādātājam par līgumā noteiktā paziņošanas termiņa neievērošanu nevar tikt uzskatīta par taisnīgu un pamatotu.⁴⁴
- 46 KP konstatē, ka dažos līgumos piegādātājiem nav paredzēta iespēja iebilst pret piemērotām sankcijām par līgumu noteikumu pārkāpumu. KP norāda, ka šādai iespējai ir jābūt paredzētai, kā arī mazumtirgotājiem būtu jāveicina komunikācija, lai piegādātāji varētu novērst iespējamo pārkāpumu saprātīgā termiņā.⁴⁵ Situācijas, kad nav iespējams iebilst par piemērotām sankcijām par piegādes kavējumu un tām seko automātiskas sekas līgumsodu veidā, KP ieskatā, nevar tikt uzskatītas par atbilstošām NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta noteikumiem un 5. panta pirmās daļas pirmajā teikumā ietvertajai ģenerālklausulai, jo iebildumu sniegšanas neiespējamība būtu pretrunā ar labticību un godprātību darījumos starp piegādātājiem un mazumtirgotājiem.

2.1.1. LĪGUMSODU NOTEIKUMI PAR PREČU NEPIEGĀDI VISPĀR

- 47 Tirgus uzraudzībā tika konstatēts, ka līgumos starp mazumtirgotājiem un piegādātājiem par preču nepiegādi vispār līgumsods ir paredzēts 10 % robežās tāpat kā to nosaka Civillikuma 1716. panta trešā daļa par saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā). T. i., bieži vien līgumu noteikumi paredz tādu pašu līgumsoda apmēru par nepiegādi vispār kā par nepiegādi pilnā apjomā un nepiegādi īstā laikā (termiņā).
- 48 KP atgādina, ka attiecībā uz līgumsodu par saistību neizpildi vispār tā taisnīgums un pamatotība tiek vērtēta katrā konkrētā gadījumā, izvērtējot individuālos apstākļus, ņemot vērā, ka, pamatojoties uz Civillikuma 1716. panta otro daļu, līgumsoda apmērs par saistību neizpildi vispār neparedz līgumsoda konkrēta

⁴⁴ KP Tirgus uzraudzības "Par Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanu COVID-19 ārkārtējās situācijas laikā" noslēguma ziņojums, 81. punkts. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/1191/download>

⁴⁵ Sk. NTPAL piemērošanas vadlīniju 85. punktu.

apmēra ierobežojumu. Taču, paredzot līgumsodu par neizpildi vispār, ir jāievēro, ka tā ir konkrēti noteikta naudas summa vai cita mantiska vērtība, kuru nedrīkst noteikt vairākkārt (atkārtotu) vai pieaugošo maksājumu vai devumu veidā. Vienlaicīgi, ņemot vērā, ka saistībā ar līgumsoda apmēra taisnīgumu un pamatotību NMPAL kontekstā Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka "līgumsods var izrādīties netaisnīgs pat tad, ja tas formāli ir atbilstošs CL 1716. panta normām"⁴⁶, kā vienu no objektīvajiem kritērijiem līgumsoda apmēra noteikšanai KP aicina tirgus dalībniekus izmantot rentabilitātes rādītājus, t. i., kapitāla peļņitspēju (skat. 24. punktu). Šādi rādītāji ir izmērāmi. Vienlaicīgi to izmantošana ļauj izvairīties no sankciju noteikšanas, kas vairākkārt pārsniedz attiecīgajā lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes ķēdes posmā iespējamu peļņu no ieguldītiem līdzekļiem. Tādējādi šādu rādītāju izmantošana ļauj noteikt pēc iespējas taisnīgākas un pamatotākas sankcijas par līguma noteikumu pārkāpumiem.

- 49 Attiecībā uz tirgus uzraudzības ietvaros konstatēto mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgtajos līgumu noteikumos, kas nosaka vienādu sankciju apmēra noteikšanu par nepiegādi vispār un par nepiegādi pilnā apjomā vai nepiegādi īstā laikā (termiņā), KP vēlreiz norāda, ka to taisnīgums un pamatotība tiek vērtēta katrā konkrētā gadījumā, izvērtējot individuālos apstākļus. Vienlaicīgi KP atgādina, ka tirgus dalībniekiem būtu jāņem vērā arī pārkāpuma sekas un smagums, kas konkrētajos faktiskajos apstākļos var atšķirties. Piemēram, situācijās, kad preces netika piegādātas vispār un piegādātājs ir informējis pircēju par nespēju veikt pasūtīto preču piegādi objektīvu iemeslu dēļ, it īpaši loģistikas ķēdes pārrāvumu gadījumā, kad transporta pārvadājumu ierobežošana ietekmē arī preču pieejamību tirgū, sankcijas piemērošana kā tāda nevarētu tikt uzskatīta par taisnīgu un pamatotu. Attiecīgi, kad preču nepiegādes vispār rezultātā nav izveidojusies situācija, kad preces vispār nav pieejamas gala patērētājiem (*out-of-stock*), par taisnīgām un pamatotām nevarētu tikt uzskatītas tādas pašas sankcijas, kas piemērotas salīdzinoši līdzīgos faktiskos apstākļos, kad preču nepiegādes rezultātā ir izveidojusies preču nepieejamība.
- 50 Daži tirgus uzraudzības ietvaros pētītie līgumu noteikumi paredz piegādātāja apņemšanos samaksāt gan piemēroto līgumsodu, gan piegādāt pasūtītās preces. KP paskaidro, ka līgumsods par saistību neizpildi vispār ir jāskata kopsakarā ar Civillikuma 1718. pantu, kas nosaka, ka kreditors var izvēlēties prasīt līgumsodu vai līguma izpildīšanu, bet, izvēlēties samaksu, tas nevar vairs prasīt līguma izpildīšanu, un otrādi. Ja vien atbilstoši Civillikuma 1720. panta pirmajai daļai nav pielīgts kumulatīvs līgumsods. Sankciju taisnīguma un pamatotības pierādīšanas nasta ir pircējam.⁴⁷ Vienlaicīgi KP atgādina, ka šāda rīcības brīvība līgumos, kas parakstīti starp pircējiem un piegādātājiem būtu pretrunā ar NTPAL mērķi. Ņemot vērā "baiļu faktoru"⁴⁸, kura ietekmē lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājiem būtu jāparaksta līgumus ar tiem neizdevīgiem nosacījumiem, šādu sankciju noteikumu piemērošana par līguma noteikumu pārkāpumu būtu

⁴⁶ 01.02.2022. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A43007118, SKA-54/2022, 18. punkts.

⁴⁷ Sk. NTPAL piemērošanas vadlīniju 79. punktu.

⁴⁸ Eiropas Komisija. Ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par uzņēmumu savstarpēju negodīgu tirdzniecības praksi pārtikas apgādes ķēdē. Briselē, 29.1.2016. COM(2016) 32 final. 9. lpp. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0032&from=EN>; Eiropas Komisija. Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Negodīgas tirdzniecības prakses novēršana uzņēmumu savstarpējā pārtikas apgādes ķēdē. COM/2014/0472 final. 7. lpp. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0472&from=EN>

netaisnīga un nepamatota NTPAL izpratnē.

- 51 Daudzos no tirgus uzraudzības ietvaros aplūkotiem līgumiem KP konstatē noteikumus, kas paredz sankcijas par līgumu neizpildi vispār, piemēram, par nepareizas preču cenas norādīšanu pavaddokumentos. Šādi sankciju noteikumi varētu tikt uzskatīti arī par līgumu neizpildīšanu īstā laikā (termiņā). Tāpēc KP aicina tirgus dalībniekus rūpīgi izvērtēt, vai šādi līgumu noteikumi ir tiešām par līguma neizpildi vispār, vai tomēr par neizpildīšanu īstā laikā (termiņā), jo ir paredzēti par savlaicīgu saistības neizpildi, nevis paredz atturēties no kādas darbības veikšanas. Vienlaicīgi KP aicina mazumtirgotājus izvērtēt, vai noteiktais līgumsoda apmērs par šādu līguma noteikumu neizpildi atbilst godīgai tirdzniecības praksei un prasībām par labticību un godprātību darījumos.

2.1.2. LĪGUMSODU NOTEIKUMI PAR PREČU NEPIEGĀDI PILNĀ APJOMĀ

- 52 Dažos mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgtajos līgumu noteikumos attiecībā uz sankciju piemērošanu par pasūtījumu daļēju izpildi līdz ar līgumsoda noteikšanu procentos no nepiegādāto preču vērtības nosaka summu eiro, par kuru piemērojamais līgumsods nedrīkst būt mazāks. KP norāda, ka atbilstoši NTPAL noteikumiem sankcijas apmērs par saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā) nedrīkst būt lielāks par 10 % no nepiegādāto preču summas.⁴⁹ Līdz ar to mazumtirgotāji nedrīkst piemērot piegādātājiem lielākas soda sankcijas nekā to nosaka CL noteikumi. Taču jāņem vērā, ka līgumsods var izrādīties netaisnīgs pat tad, ja tas formāli ir atbilstošs CL 1716. panta normām⁵⁰.
- 53 Vairākos līgumos ir paredzēti pasūtījuma izpildes procenti, kuru ietvaros preču nepiegāde pilnā apjomā tiek uzskatīta par izpildītu pasūtījumu un līgumsods netiek piemērots. Līdzīgas atziņas ir paustas doktrīnā, kur ar piemēru par patēriņa preču piegādi tiek norādīts, ka 98 % piegāde no kopīga daudzuma neliedz preču tirdzniecību un patēriņu.⁵¹ KP norāda, ka arī procentuāli mazāks piegādāto preču daudzums var netraucēt pārdošanas procesu. Līdz ar to soda sankciju taisnīgums un pamatotība būtu vērtējama katrā konkrētā gadījumā.
- 54 Attiecībā uz līgumsodu noteikumiem par preču nepiegādi pilnā apjomā ir attiecināma KP paustā nostāja: (1) augstākās pieļaujamas sankciju robežas piemērošana jebkuros pārkāpuma apstākļos nevarētu tikt uzskatīta par taisnīgu un pamatotu; (2) līgumsoda apmēra noteikšanai ir jābūt izstrādātiem kritērijiem vai priekšnoteikumiem, kas ir taisnīgi un pamatoti un vienlaicīgi ir saprotami piegādātājiem un ļauj tiem rēķināties ar līguma noteikumu pārkāpumu sekām; (3) līgumos būtu jābūt skaidriem noteikumiem, kādi pārkāpuma apstākļi tiks ņemti vērā un kādas sankcijas piegādātājiem šādos apstākļos tiks piemērotas.

2.1.3. LĪGUMSODU NOTEIKUMI PAR PREČU NEPIEGĀDI TERMIŅĀ

- 55 Tāpat kā līgumu noteikumos attiecībā uz sankciju piemērošanu par pasūtījumu daļēju izpildi arī noteikumos par saistību neizpildīšanu īstā laikā (termiņā) noteikumi līdz ar līgumsoda noteikšanu procentos no nepiegādāto preču vērtības

⁴⁹ Sk. NTPAL piemērošanas vadlīniju 78. punktu.

⁵⁰ 01.02.2022. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A43007118, SKA-54/2022, 18. punkts.

⁵¹ Torgāns K., Saistību tiesības. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 109. lp.

nosaka summu eiro, par kuru piemērojamais līgumsods nedrīkst būt mazāks. Līdz ar to mazumtirgotājiem jāseko līdzi, lai katrā līgumsoda piemērošanas gadījumā noteiktā summa eiro nepārsniegtu 10 % no īstā laikā (termiņā) nepiegādāto preču summas.

- 56 Dažu tirgus uzraudzības ietvaros aplūkoto līgumu noteikumi nosaka, ka preču nepiegāde noteiktajā piegādes termiņā tiek uzskatīta par preču nepiegādi vispār un līdz ar to tiek piemērotas sankcijas par preču nepiegādi vispār. Tāpēc KP aicina tirgus dalībniekus rūpīgi izvērtēt, vai šādi līgumu noteikumi ir tiešām par līguma neizpildi vispār, vai tomēr par neizpildīšanu īstā laikā (termiņā), jo ir paredzēti ne tik daudz par saistību neizpildīšanu vispār, kā par nepiegādi īstā laikā (termiņā), un neparedz atturēties no kādas darbības veikšanas. KP aicina mazumtirgotājus izvērtēt, vai noteiktais līgumsoda apmērs par šādu līguma noteikumu neizpildi atbilst godīgai tirdzniecības praksei un prasībām par labticību un godprātību darījumos.
- 57 Vienlaicīgi paliek spēkā KP iepriekš paustā nostāja: (1) augstākās pieļaujamas sankciju robežas piemērošana jebkuros pārkāpuma apstākļos nevarētu tikt uzskatīta par taisnīgu un pamatotu; (2) līgumsoda apmēra noteikšanai ir jābūt izstrādātiem kritērijiem vai priekšnoteikumiem, kas ir taisnīgi un pamatoti un vienlaicīgi ir saprotami piegādātājiem un ļauj tiem rēķināties ar līguma noteikumu pārkāpumu sekām; (3) līgumos būtu jābūt skaidriem noteikumiem, kādi pārkāpuma apstākļi tiks ņemti vērā un kādas sankcijas piegādātājiem šādos apstākļos tiks piemērotas.
- 58 Dažu līgumu noteikumi paredz piegādātājiem iespēju vienoties ar mazumtirgotāju par nepiegādātās preces piegādi vēlāk. Šāda pieeja, KP ieskatā, veicina mazumtirgotāju un piegādātāju dialogu un sekmē piegādātāju iespēju novērst pārkāpumu saprātīgā termiņā.⁵²

2.1.4. PIEGĀDĀTĀJU IZPRATNE PAR SANKCIJĀM LĪGUMU NOTEIKUMOS

- 59 Kaut gan visi aptaujātie piegādātāji un to asociācijas norādījuši, ka tiem ir skaidri sankciju piemērošanas noteikumi, kas noteikti līgumos ar mazumtirgotājiem par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā, tomēr tikai viens no tiem atbildējis apstiprinoši uz jautājumu, vai tie ir taisnīgi un pamatoti. Piegādātāji skaidro, ka sankciju noteikumus neuzskata par taisnīgiem un pamatotiem vairāku iemeslu dēļ: (1) tie tiek vienpusēji uzspiesti no mazumtirgotāju puses un netiek apspriesti līgumu parakstīšanas laikā; (2) tie neņem vērā apstākļus, kas līgumu izpildē no piegādātājiem nav atkarīgi; (3) tie neuzliek pienākumus un atbildību mazumtirgotājiem par pasūtījumu plānošanu, bet gan tikai piegādātājiem par pasūtījuma izpildes veikšanu; (4) tie tiek piemēroti, izmantojot sankciju augstākās pieļaujamas robežas, neņemot vērā kādus kritērijus to noteikšanai; (5) tajos noteikti pārmērīgi gari iepriekšējās brīdināšanas termiņi par preču piegādes neiespējamību vai kavējumiem.
- 60 Attiecībā uz pielīgtu sankciju mērķiem piegādātāji un to asociācijas norādījuši, ka, kaut gan pirmšķietami mazumtirgotāji ar pielīgtām sankcijām nodrošina līgumu izpildi un preču piegādi, kā arī cenšas disciplinēt piegādātājus, tomēr to patiesais raksturs ir papildu peļņas gūšana. Piegādātāji un to asociācijas norādījuši, ka to saimnieciskās darbības rezultāti var tikt sasniegti, tikai piegādājot preces saviem klientiem – mazumtirgotājiem. Līdz ar to piegādātāji neesot ieinteresēti tīšām nepildīt līgumu noteikumus un neveikt preču piegādi. Viņuprāt, līgumu noteikumi

⁵² Sk. NTPAL piemērošanas vadlīniju 85. punktu.

ar sodošām sankcijām nedisciplinē piegādātājus un neliek tiem rūpīgāk pildīt ar mazumtirgotājiem noslēgto līgumu noteikumus.

- 61 KP ieskatā, par taisnīgām un pamatotām nevarētu tikt uzskatītas sankcijas, ja tas ir piemērotas apstākļos, kad līguma noteikumi tiek vienpusēji uzspiesti no mazumtirgotāju puses un netiek apspiesti līgumu parakstīšanas laikā, ja tie neņem vērā apstākļus, kas līgumu izpildē no piegādātājiem nav atkarīgi, ja tie neuzliek pienākumus un atbildību mazumtirgotājiem par pasūtījumu plānošanu, bet gan tikai piegādātājiem par pasūtījuma izpildes veikšanu, kā arī citus iepriekš minētos KP konstatētos trūkumus līguma noteikumos starp mazumtirgotājiem un to piegādātājiem attiecībā uz sankciju noteikšanu. Līdz ar to mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgtie līgumi būtu attiecīgi jāpārskata un tajos būtu jāveic labojumi.

2.2. Līguma noteikumi par sankciju piemērošanu akcijas precēm

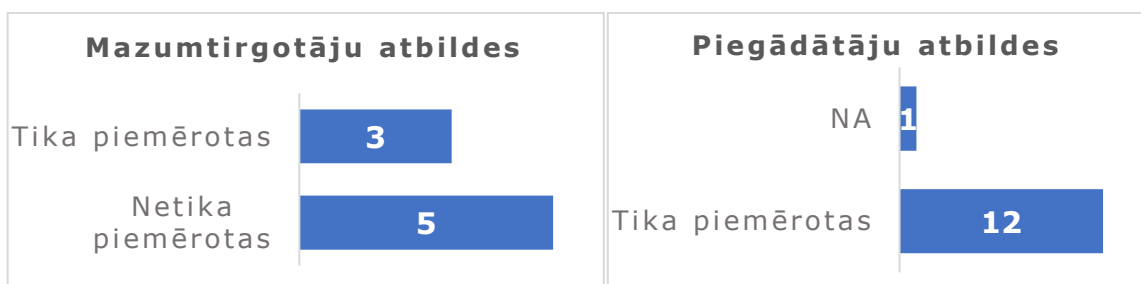
- 62 Analizējot mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgto līgumu noteikumus, KP konstatē, ka vairākos līgumos sankciju piemērošanas noteikumi atšķiras akcijas un ārpus akcijas precēm. Šādas atšķirības KP konstatējusi arī to mazumtirgotāju līgumos, kuri atbildējuši, ka sankcijas par līgumu nosacījumu pārkāpumiem saistībā ar atlaižu akcijām domātām precēm neatšķiras no sankcijām saistībā ar ārpus akcijas precēm.
- 63 Par atšķirīga līgumsoda apmēra noteikšanu akcijas preču gadījumā KP norādījusi, ka tās būtu uzskatāmas par nepamatotām un netaisnīgām sankcijām, jo tās tiek piemērotas atšķirīgi atkarībā no preces realizēšanas veida (akcijas un ārpus akcijas preces). Sankciju noteikšanas noteikumiem jābūt vienlīdzīgiem attiecībā uz līguma noteikumu pārkāpumiem abos gadījumos – gan tad, ja tie attiecas uz akcijas precēm, gan arī tad, ja tie attiecas uz precēm, kuras paredzēts realizēt ārpus akcijas.⁵³ Vienlaicīgi KP norāda, ka NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkts un NTPAL 6. panta 5. punkts neparedz izņēmumus, līdz ar to neatkarīgi no tā, vai tiek veikta regulāro vai akciju preču piegāde, ir jāņem vērā, ka NTPAL paredz vienotus noteikumus sankciju piemērošanā.
- 64 KP konstatējusi, ka daudzpusējos līgumos un līgumos, kas noslēgti starp piegādātāju un izplatīšanas pakalpojuma sniedzēju, ir gan sankciju piemērošanas noteikumu atšķirības akcijas un ārpus akcijas precēm, gan līgumsodu zemākā sliekšņa noteikšanas noteikumi. KP norāda, ka konsultanta vai aģenta rīcība ir attiecināma uz uzņēmumu, kura vārdā tas rīkojas.⁵⁴ KP norāda, ka mazumtirgotāji kā komersanti, kas izmanto citu komersantu pakalpojumus, ir tieši atbildīgi nolīgto darbinieku un uzņēmumu veiktajām darbībām. Tādējādi mazumtirgotāju uzdevums ir ne tikai savā darbībā ievērot normatīvos aktus, bet arī nodrošināt kontroles mehānismu un labu pārvaldību visā uzņēmumā, tai skaitā, lai to piesaistītie pakalpojumu sniedzēji ievēro NTPAL noteikumus. KP vērs uzmanību, ka pircēji ir atbildīgi par to konsultanta vai aģenta rīcību neatkarīgi no tā, vai tie dot skaidrus norādījumus konsultantam vai aģentam par NTPAL noteikumiem neatbilstošu rīcību. Pietiek ar to, ka šādas konsultanta vai aģenta rīcības rezultātā pircēji gūst tiešu vai netiešu labumu.

⁵³ Konkurences padome. Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanas vadlīnijas, 80. punkts.

⁵⁴ Pirmās instances tiesas (piektā palāta) 11.12.2003. spriedums lietā T-56/99 *Marlines pret Eiropas Komisiju*, 60. punkts.

2.3. Sankciju piemērošana mazumtirgotāju un piegādātāju ikdienas sadarbībā

- 65 KP secina, ka, kaut gan teju visos mazumtirgotāju līgumos ar piegādātājiem ir paredzēti noteikumi par sankciju piemērošanu par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā, ne visi mazumtirgotāji ir izmantojuši līguma noteikumus, lai saviem piegādātājiem piemērotu līgumsodus par piegādātāju nespēju nodrošināt pasūtījumu izpildi. Vairāk nekā puse no aptaujātajiem mazumtirgotājiem arī savā ikdienas sadarbībā ar piegādātājiem, tāpat kā tas bija konstatēts iepriekš⁵⁵, līgumsodus laika periodā no 01.01.2019. līdz 31.05.2021. nebija piemērojusi (skat. 2. attēlu).

2. attēls. Mazumtirgotāju un piegādātāju atbildes par sankciju piemērošanu ikdienas sadarbībā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot mazumtirgotāju un piegādātāju sniegto informāciju

- 66 Ņemot vērā, ka tirgus uzraudzībā netika apskatīts, vai šajā laikā periodā tika pārkāpti līgumu noteikumi un mazumtirgotājiem būtu bijis pamats piemērot līgumsodus, nevar izslēgt iespēju, ka līgumos paredzētie līgumsodi netika piemēroti gan kā labas gribas žests no mazumtirgotāju puses, gan tāpēc, ka nebija iemeslu tos piemērot. Savukārt piegādātāji uz jautājumu, kādi bijuši iemesli tam, ka mazumtirgotāji nav piemērojuši sankcijas, norādījuši vairākus iemeslus, tostarp (1) līguma saistību neizpilde notika nepārvaramas varas jeb *force majeure* ietekmē, (2) preču nepiegāde notikusi iekārtas dīkstāves dēļ, (3) mazumtirgotājs tika savlaicīgi brīdināts par līguma saistību neizpildi, (4) līguma saistību neizpilde tika novērsta ar mazumtirgotāju saskaņotā termiņā.
- 67 Vienlaicīgi piegādātāju sniegtās atbildes par sankciju piemērošanu par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā liecina, ka lielākajai daļai piegādātāju tika piemērotas sankcijas laika periodā no 01.01.2019. līdz 31.05.2021. Attiecīgi viens no aptaujātiem piegādātājiem nav sniedzis atbildi, vai minētajā laikā periodā tam tika piemērotas sankcijas (skat. 2. attēlu).
- 68 KP norāda, ka piegādātājiem piemērotais sankciju apmērs, mazumtirgotājiem piemērojot sankcijas par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā, KP ieskatā, ir vērtējams kā ekonomiski nozīmīgs. Pēc KP aprēķiniem 10 mazumtirgotāju, kas piegādātājam nodrošina lielāko

⁵⁵ KP Tirgus uzraudzības "Par Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanu COVID-19 ārkārtējās situācijas laikā" noslēguma ziņojums, 61. punkts. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/1191/download>

apgrozījumu, piemēroto sankciju īpatsvars veido no 0 % līdz pat vairāk nekā 2 % no piegādātāju neto apgrozījuma attiecīgajā pārskata gadā. Atkarībā no piegādātāja lieluma piemēroto līgumsodu vērtība veido desmitus tūkstošus vai pat miljonus eiro attiecīgajā pārskata gadā.

- 69 Eiropas Komisijas 2011. gadā veiktā ietekmes novērtējuma dati liecina, ka pārtikas preču ražotāju izmaksas saistībā ar negodīgu tirdzniecības praksi veidoja 0,5 % no apgrozījuma, kas naudas izteiksmē, ekstrapolējot uz visu pārtikas nozari, mērāms 4,4 miljardos eiro gadā. Savukārt 2013. gadā veiktās aptaujas dati liecina, ka lauksaimniecības produktu ražotāju un to apvienību zaudējumi no negodīgas tirdzniecības prakses veidoja vairāk nekā 10 miljardus eiro gadā.⁵⁶ Minētais apliecina, ka procentu izteiksmē maznozīmīgs skaitlis veido naudas izteiksmē ekonomiski nozīmīgu summu. Tāpēc KP atgādina, ka mazumtirgotājiem rūpīgi jāvērtē piemēroto sankciju taisnīgums un pamatotība. Gadījumos, kad mazumtirgotāji nepamatoti izmanto NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punktu kopsakarā ar CL 1716. panta noteikumiem par līgumsodu apmēra ierobežojumiem, nosakot netaisnīgas un nepamatotas sankcijas par līguma noteikumu pārkāpumu, rada situācijas, kad mazumtirgotāji iedzīvojas uz lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju rēķina, un šādu rīcību KP uzskata par neatbilstošu NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta noteikumiem.
- 70 Analizējot sankciju piemērošanas tendences, KP secina, ka piemēroto līgumsodu apmērs ir lielāks tieši 2020. gadā, kad valstī tika izsludināta COVID-19 ārkārtējā situācija⁵⁷, un ārkārtējā situācija tika izsludināta otro reizi no 2020. gada 9. novembra līdz 2021. gada 6. aprīlim⁵⁸. Salīdzinot ar 2019. gadā piemēroto līgumsodu apmēru, 2020. gadā piemēroto līgumsodu apmērs ir par 10.75 % lielāks. Vienlaicīgi KP secina, ka ekstrapolējot 2021. gadā, t. i., no 01.01.2021. līdz 31.05.2021., piemēroto līgumsodu tendences gadā griezumā, to apmērs ir tikai par 11.27 % zemāks nekā 2020. gadā. Pirmšķietami šāda līgumsodu piemērošanas tendence neliecina, ka mazumtirgotāju piemērotie līgumsodi par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā pildītu prevencijas funkciju. Šāda līgumsodu piemērošanas tendence liecina, ka piemērotie līgumsodi drīzāk ir paredzami regulāri maksājumi, kurus mazumtirgotāji piemēro par līgumu noteikumu neievērošanu, jo līgumsodu apmērs gadu no gada īpaši nemainās.
- 71 KP secina, ka, kaut gan vairākos mazumtirgotāju un piegādātāju līgumos sankciju piemērošanas noteikumi atšķiras akcijas un ārpus akcijas precēm, ikdienas sadarbībā mazumtirgotāji tomēr piemēro sankcijas vienveidīgi par preču nepiegādi vispār, preču nepiegādi pilnā apjomā un preču nepiegādi īstā laikā (termiņā) gan attiecībā uz akcijas precēm, gan uz precēm, kuras paredzēts realizēt ārpus akcijas.
- 72 Attiecībā uz pircēju piemēroto sankciju zaudējumu kompensēšanas funkciju KP jau norādījusi šīs tirgus uzraudzības 26. punktā, ka tās pildīšanai taisnīgāk būtu

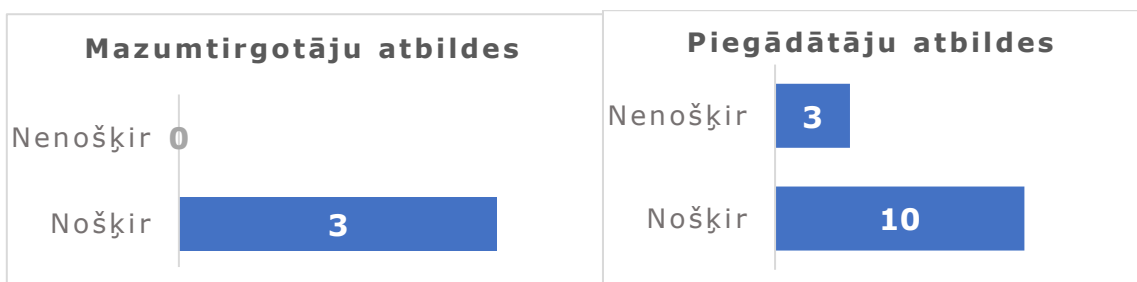
⁵⁶ European Commission. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on unfair trading practices in business-to-business relationships in the food supply chain. Brussels, 12.4.2018 COM(2018) 173 final 2018/0082 (COD), p. 10. Pieejams: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EN/COM-2018-173-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>

⁵⁷ Ministru kabineta 12.03.2020. rīkojums Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/313191-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu>, Ministru kabineta 09.06.2020. noteikumi Nr. 360 "Epidemioloģiskās drošības pasākumi Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315304-epidemiologiskas-drosibas-pasakumi-covid-19-infekcijas-izplatibas-ierobezosana>.

⁵⁸ Ministru kabineta 06.11.2020. rīkojums Nr. 655 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/318517-par-arkartejas-situacijas-izsludinasanu>

izmantot zaudējumu atlīdzināšanas institūtu, nevis līgumsoda institūtu. Ņemot vērā, ka tiesību doktrīnā⁵⁹ ir skaidri norādīts, ka līgumsodu CL atļauj piemērot daudz vieglāk nekā zaudējumu atlīdzināšanas līdzekli, vieglāka aizsardzības līdzekļa izmantošana pircēju attiecībās ar piegādātājiem būtu pretrunā NTPAL jēgai. It īpaši zaudējumu atlīdzināšanas institūta izmantošana būtu taisnīga pret piegādātājiem, jo NTPAL mērķis ir aizliegt negodīgu tirdzniecības praksi visā lauksaimniecības un pārtikas preču piegādes ķēdē, kā arī nepārtikas preču mazumtirgotāju iepirkuma varas izmantošanu pret piegādātājiem. KP ieskatā, arī pieprasot kompensēt zaudējumus par līguma noteikumu neievērošanu, līgumsoda institūta ietvaros pircējam ir jābūt zaudējumu pierādīšanas pienākumam.

- 73 Saistībā ar pircēju piemēroto sankciju sodīšanas funkciju par vispārēju principu tiesībās ir atzīstams soda samērīguma princips. KP jau norādījusi, ka sankcijām ir jābūt atbilstošām godīgai darījumu praksei un labas ticības principam, un pircējs tās nedrīkst izmantot, lai iedzīvotos uz piegādātāju rēķina.⁶⁰
- 74 Uz KP jautājumu, vai piegādātāji sadarbībā ar mazumtirgotājiem nošķir (1) preču nepiegādi vispār, (2) preču nepiegādi pilnā apjomā un (3) preču nepiegādi īstā laikā (termiņā), lielākā daļa snieguši atbildi, ka tie nošķir savā sadarbībā ar mazumtirgotājiem nepiegādes veidus. Savukārt mazumtirgotāji, sniedzot informāciju par līgumsodu piemērošanu ikdienas sadarbībā, norādījuši, ka tie salīdzinoši nesē savās elektroniskās uzskaites sistēmās sākuši nošķirt trīs minētos preču nepiegādes veidus. No trim aptaujātiem mazumtirgotājiem, kas laika periodā no 01.01.2019. līdz 31.05.2021. saviem piegādātājiem piemērojuši sankcijas, visi nošķir trīs minētos preču nepiegādes veidus (skat. 3. attēlu).

3. attēls. Mazumtirgotāju un piegādātāju atbildes par nepiegādes veidu nošķiršanu ikdienas sadarbībā

Avots: KP izstrādāts, izmantojot mazumtirgotāju un piegādātāju sniegto informāciju

- 75 Kā iemeslus, kāpēc piegādātāji savā sadarbībā ar mazumtirgotājiem nepiegādes veidus nenošķir, tie norādījuši, ka detalizēta nepiegādes veidu nošķiršana nav nepieciešama un lietderīga to ikdienas darbā. Daļa no piegādātājiem, kas nošķir nepiegādes veidus, norādījuši, ka šī nošķiršana nav nepieciešama, jo faktiski mazumtirgotāji piemēro vienādus sodus par visiem trim nepiegādes veidiem, kā arī mazumtirgotāju līgumos norādītie skaidrojumi par nepiegādes veidiem ir pašu mazumtirgotāju interpretācija.
- 76 Savukārt tie piegādātāji, kas nošķir nepiegādes veidus, norādījuši, ka tā ir nepieciešama, lai nodalītu līgumsodus pēc līgumsaistību pārkāpumu būtiskuma un atšķirīgas ietekmes uz mazumtirgotāju saimniecisko darbību. Daži piegādātāji

⁵⁹ Kārklīņš J., Buls L., Līgumsoda reforma. Jurista Vārds, 03.12.2013., Nr. 49 (800).

⁶⁰ Sk. NTPAL piemērošanas vadlīniju 77. punktu un 222. punktu.

norādījuši, ka nepiegādes veidu nošķiršana un uzskaitē palīdz tiem uzlabot sadarbību ar mazumtirgotājiem, kas ikdienas sadarbībā nepiemēro sankcijas par preču nepiegādi vispār, preču nepiegādi pilnā apjomā un preču nepiegādi īstā laikā (termiņā).

- 77 No mazumtirgotāju un piegādātāju sniegtās informācijas izriet, ka piegādātājiem sankcijas par preču nepiegādi vispār tiek noteiktas ne tikai tajos gadījumos, kad mazumtirgotāja pasūtītais preču daudzums netiek piegādāts vispār vai netiek piegādāts noteikto procentu robežās, bet arī gadījumos, kad preces netiek atvestas noteiktajā piegādes laikā (termiņā). Rezultātā neatkarīgi no piegādes nokavējuma iemesliem un ilguma preces no piegādātāja netiek pieņemtas un tiek piemērotas sankcijas.
- 78 Vislielākā sakritība mazumtirgotāju un piegādātāju sniegtajos viedokļos ir par preču nepiegādes pilnā apjomā izpratni. Ar to saprot tos gadījumus, kad mazumtirgotāja pasūtītais preču daudzums netiek piegādāts pilnā apjomā vai pavaddokumentā norādītais preču daudzums nesakrīt ar faktiski piegādāto preču daudzumu.
- 79 KP ieskatā, vienāda izpratne par līgumsodu veidiem sekmētu abu pušu sadarbības noteiktībai. Tamdēļ mazumtirgotājiem būtu ieteicam apspriest ar to piegādātājiem līgumsodu veidu nošķiršanu par (1) preču nepiegādi vispār, (2) preču nepiegādi pilnā apjomā un (3) preču nepiegādi īstā laikā (termiņā) ikdienas sadarbībā.

2.4. Atkārtoto sankciju piemērošana

- 80 Ņemot vērā, ka iepriekš KP secinājusi, ka mazumtirgotāji par pasūtāmo preču apjomiem neveic plānošanu nedz akcijas, nedz ārpus akcijas pasūtāmajām precēm un faktiski mazumtirgotāji nav ierobežoti piemērot šīs sankcijas atkārtoti par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu,⁶¹ šajā tirgus uzraudzībā KP šo problemātiku pēta padziļināti.
- 81 Analizējot tirgus uzraudzības ietvaros sniegto informāciju, KP secina, ka mazumtirgotāju un piegādātāju līgumos nav definīcijas, kuros gadījumos līgumsods varētu tikt uzskatīts par vairāku līgumsodu piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu vai vairākkārtēju līgumsoda piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu. Mazumtirgotāju sniegtā informācija liecina, ka tie katru pasūtījumu izskata atsevišķi. Līdz ar to, piegādātājiem nespējot nodrošināt līguma ietvaros veikto preču pasūtījumu, mazumtirgotāji tiem turpina piemērot līgumsodus vai nu par saistību neizpildi vispār vai par saistību neizpildi pilnā apjomā vai termiņā (laika).
- 82 KP šādu mazumtirgotāju praksi uzskata par kļūdainu un aicina tos pārskatīt savu darbību, atsevišķos gadījumos piemērojot līgumsodus vairākkārt par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu jeb par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu. Šāda līgumsodu piemērošanas prakse ir pretrunā ar NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta noteikumiem, kā arī ir pretrunā ar godīgu tirdzniecības praksi un neatbilst prasībām par labticību un godprātību darījumos.

⁶¹ KP tirgus uzraudzības "Par Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma piemērošanu COVID-19 ārkārtējās situācijas laikā" noslēguma ziņojums, 82. punkts. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/1191/download>

- 83 KP ieskatā, līgumsoda piemērošana par mazumtirgotāja pasūtītām, bet nepiegādātām precēm, kad preču nepiegādes vispār vai preču nepiegādi pilnā apjomā, vai preču nepiegādi īstā laikā (termiņā) rezultātā nav izveidojusies situācija, kad preces vispār nav pieejamas gala patērētājiem (*out-of-stock*), būtu uzskatāma par vairākkārtēju līgumsodu piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu jeb par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu. Šādā situācijā piemēroto līgumsodu nevar uzskatīt par taisnīgām un pamatotām sankcijām NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta noteikumu izpratnē.
- 84 Nav nozīmes tam, vai mazumtirgotājs katru reizi pasūta citu iztrūkstošo preču daudzumu, vai katru reizi pasūta vienu un to pašu iztrūkstošo preču daudzumu. Situācijas, kad mazumtirgotājs katru reizi turpina pasūtīt citu iztrūkstošo preču daudzumu līgumsods varētu tikt uzskatīts par vairāku līgumsodu piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu jeb par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu. Arī šādā situācijā piemēroto līgumsodu nevar uzskatīt par taisnīgām un pamatotām sankcijām NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta noteikumu izpratnē.
- 85 KP konstatē, ka dažu mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgtajos līgumos pastāv iespēja paziņot par preču nepieejamību un tādējādi izvairīties no līgumsoda par preču nepiegādi. Savukārt citu mazumtirgotāju un piegādātāju noslēgtajos līgumos paziņot par preču nepieejamību var tikai ar vairāku nedēļu iepriekšējo paziņojumu, izslēdzot precī no attiecīgā mazumtirgotāja sortimenta. Preces iekļaušana sortimentā atkarībā no mazumtirgotāja notiek samēra reti, t. i., reizi vai divas reizes gadā, un piegādātājam nav garantiju, ka mazumtirgotājs tā precī vēlreiz iekļaus sortimentā. Vienlaicīgi mazumtirgotājiem nav liegts izmantot vairāku nedēļu iepriekšējo paziņojumu pasūtījuma veikšanai un preču trūkumu gadījumā turpināt piemērot līgumsodus par to nepiegādi. Šādos gadījumos līgumsods var tikt uzskatīts par vairāku līgumsodu piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu vai vairākkārtēju līgumsoda piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu. Attiecīgi situācijas, kad piegādātājs izvēlas maksāt mazumtirgotāja piemēroto līgumsodu, lai izvairītos no preces izslēgšanas no sortimenta un iekļaušanas tajā pēc vairākiem mēnešiem, nevar tikt uzskatītas par atbilstošām labticībai un godprātībai darījumos.
- 86 Līgumsoda piemērošana par mazumtirgotāja pasūtītām, bet nepiegādātām precēm būtu pārtraucama, tiklīdz mazumtirgotājam tika paziņots vai kļuvis zināms, ka attiecīga prece nav pieejama. Līdz ar to līgumsodu turpināta piemērošana šādā situācijā tiktu uzskatīta par vairāku līgumsodu piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu vai vairākkārtēju līgumsoda piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu. Šādā situācijā piemēroto līgumsodu nevar uzskatīt par taisnīgām un pamatotām sankcijām NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta noteikumu izpratnē.

3. LĪGUMSODU SAMĒRĪGUMS LĪGUMSLĒDZĒJPUŠU NEVIENLĪDZĪBAS GADĪJUMOS

- 87 Ņemot vērā, ka saistībā ar līgumsoda apmēra taisnīgumu un pamatotību NMPAL kontekstā Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka "līgumsods var izrādīties netaisnīgs

pat tad, ja tas formāli ir atbilstošs CL 1716. panta normām⁶², KP sniegs ieskatu labas ticības un godprātības ievērošanai darījumos.

- 88 KP aplūkos arī citu tiesību nozaru praksi attiecībā uz sankciju taisnīgumu un pamatotību situācijās, kad līgumslēdzējušu attiecības nav līdzsvarotas, tāpat kā tas ir NTPAL gadījumā starp piegādātājiem un pircējiem. Tikš aplūkotas situācijas, kad līgumsods tiek piemērots gan par līguma noteikumu neizpildi vispār, gan par saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā).

3.1. Laba ticība un godprātība darījumos

- 89 NTPAL 5. panta pirmajā daļā ietvertā ģenerālklausula nosaka, ka pircējam ir aizliegtas darbības, kas ir pretrunā ar godīgu tirdzniecības praksi un neatbilst prasībām par labticību un godprātību darījumos. NTPAL likumdevējs nav sniedzis plašāku skaidrojumu labticībai un godprātībai.
- 90 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā par negodīgas tirdzniecības praksi starpuzņēmumu attiecībās lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē (turpmāk – Direktīva 2019/633)⁶³, kas pārņemta ar NTPAL, angļu valodā tiek izmantots termins *good faith and fair dealing*. Termins tulkots kā "labticība un godprātība darījumos". Tiesību doktrīna nošķir "labas ticības" principu no civiltiesībās plaši sastopamajiem "labticības" un "ļaunniecības" jēdzieniem.⁶⁴ "Labticība" ir tiesisku trūkumu nezināšana bez vainas un šim terminam, kas pretstatīts terminam "ļaunniecība", sevišķi liela nozīme ir lietu tiesībās. Savukārt "ļaunniecība" nozīmē, ka lietu ieguvējs ir zinājis vai viņam vajadzēja zināt par tiesiskajiem trūkumiem (piemēram, ka lieta nepieder tās atsavinātājam).⁶⁵ Tiesību doktrīnā norādīts, ka "labas ticības" principam un "labticības" jēdzienam ir ne tikai dažāds saturs, bet arī atšķirīgas funkcijas: ar "labas ticības" principu likumdevējs ir gribējis sekmēt savstarpēju lojalitāti un godīgumu civiltiesiskajā apgrozībā, savukārt "labticīgu" trešo personu aizsardzības mērķis ir nodrošināt civiltiesiskās apgrozības stabilitāti.⁶⁶
- 91 Labas ticības ģenerālklausula pasaulē ir ļoti izplatīta un ir ietverta gan civillikumos, gan starptautisko un pārnacionālo tiesību aktos.⁶⁷ Labas ticības princips ir guvis atspoguļojumu arī plaši pazīstamos starptautiskos rekomendējošā rakstura dokumentos, kas izstrādāti, lai veicinātu privāttiesību unifikāciju, piemēram, Starptautisko tiesību unifikācijas institūta (turpmāk – UNIDROIT) sagatavoto Starptautisko komercīgumu principos (turpmāk – UNIDROIT principi), Eiropas līgumu tiesību komisijas (angliski: *Commission on European Contract Law*) izstrādātajos Eiropas Līgumtiesību principos un Apvienoto Nāciju organizācijas

⁶² 01.02.2022. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A43007118, SKA-54/2022, 18. punkts.

⁶³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/633 (2019. gada 17. aprīlis) par negodīgu tirdzniecības praksi starpuzņēmumu attiecībās lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē. Oficiālais Vēstnesis L 111, 25.4.2019. Pieejams: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/633/oj>

⁶⁴ Balodis K., Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 142. lp.

⁶⁵ Turpat.

⁶⁶ Balodis K., Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās. Jurista Vārds, 03.12.2002. Nr. 24 (257)

⁶⁷ Turpat.

(turpmāk – ANO) Konvencijā par starptautiskajiem preču pirkuma līgumiem (ANO 1980. gada Vīnes konvencija).⁶⁸

- 92 Secināms, ka Eiropas Savienības ietvaros un starptautiskajos nolīgumos (konvencijās) angļu valodā tiek izmantots termins *good faith and fair dealing*. Savukārt tulkojumos, piemēram, ANO Konvencijā par starptautiskajiem preču pirkuma līgumiem 7. pantā *good faith* tiek tulkots kā "godprātības princips". Attiecīgi Direktīvas 2019/633 1. pantā *good faith and fair dealing* tiek tulkots, ka "labticība un godprātība darījumos".
- 93 Attiecībā uz terminoloģijas tulkojumiem prof. K. Balodis norādījis, ka ANO Konvencijas par starptautiskajiem preču pirkuma līgumiem latviskajā tekstā terminam "laba ticība" identiskais angļu termins *good faith* ir neprecīzi pārtulkots kā "godprātības princips", kas rada terminoloģisku sajukumu, jo nav šaubu, ka ANO Konvencijas par starptautiskajiem preču pirkuma līgumiem 7. pantā minētā labā ticība neatšķiras no labas ticības CL 1. panta izpratnē.⁶⁹ Savukārt prof. K. Torgāns, analizējot labas ticības principu starptautiskā kontekstā un no terminoloģijas viedokļa, norādījis, ka mūsdienu apstākļos precīzāks "pēc labas ticības" vietā būtu bijis apzīmējums "godprātīgi", jo godprātības konstatēšana vairāk jābalsta uz objektīviem, ārpus darītāja subjektīvā vērtējuma esošajiem apstākļiem. Taču, tā kā Latvijas judikatūra tieši tā izprot un traktē šo jēdzienu, tad terminoloģija nerada sarežģījumus vispārējā tiesību principa piemērošanā nedz vispārējās, nedz speciālajās civiltiesību nozarēs.⁷⁰
- 94 Ņemot vērā iepriekš minēto attiecībā uz termina *good faith and fair dealing* tulkošanu un izmantošanu, dokumentos, kuriem nav oficiālā tulkojuma, KP atsauksies uz šo terminu kā uz "labu ticību un godprātību".
- 95 UNIDROIT principu 1.7. pantā norādīts, ka (1) katrai pusei jārikojas atbilstoši labai ticībai un godprātībai (angliski: *good faith and fair dealing*), (2) puses nedrīkst izslēgt vai ierobežot šo pienākumu.⁷¹ Tieši šo principu var uzskatīt par vienu no principiem, kas ir UNIDROIT principu pamatā.⁷² Tipisks piemērs rīcībai, kas ir pretrunā labai ticībai un godprātībai, ir tāds, ko dažās tiesību sistēmās sauc par "tiesību ļaunprātīgu izmantošanu", piemēram, līgumslēdzējpusē izmanto tiesības tikai, lai kaitētu otrai pusei, vai izmanto tiesības citiem mērķiem, nevis tiem, kuriem šīs tiesības tika piešķirtas, vai arī, ja tiesību izmantošana ir nesamērīga ar sākotnēji iecerēto rezultātu.⁷³ Pušu pienākums darboties pēc labas ticības un godprātības ir tik būtisks, ka puses nedrīkst izslēgt šo principu no sadarbības līguma vai ierobežot to ar citiem noteikumiem.⁷⁴
- 96 Eiropas Līgumtiesību principu 1:201. pantā noteiktā laba ticība un godprātība (angliski: *good faith and fair dealing*)⁷⁵ tiek skaidrota no trim aspektiem: (a) līgumslēdzējpusēm ir jādarbojas labā ticībā un godprātīgi, šis princips attiecas uz

⁶⁸ Balodis K., Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās. Jurista Vārds, 03.12.2002. Nr. 24 (257)

⁶⁹ Turpat.

⁷⁰ Torgāns K., Civiltiesību, komerciesību un civilprocesa aktualitātes. Rīga, Tiesu nama aģentūra. 2009. gads 209.-210. lpp.

⁷¹ International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 2016. Pieejams: <https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>

⁷² Turpat, 28. lp.

⁷³ Turpat, 19. lp.

⁷⁴ International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 2016. 20. p.

⁷⁵ The Principles on European Contract Law. Pieejams: <https://www.trans-lex.org/400200>

līgumu apspriešanu, slēgšanu, izpildi un interpretāciju; (b) prasības, ko līgumslēdzējpusēm uzliek šis princips, atšķiras atkarībā no individuālajiem apstākļiem, piemēram, no tirdzniecības nozares, kurā līgumslēdzējpusēs darbojas, līgumslēdzēju lieluma un profesionālās sarežģītības pakāpes, kā arī līguma rakstura un ilguma; (c) līgumslēdzējpusēs nedrīkst izslēgt vai ierobežot šī principa piemērošanu savās tiesiskajās attiecībās.⁷⁶

- 97 Eiropas Līgumtiesību principu komentāros tiek skaidrots, ka (a) apakšpunktā labas ticības un godprātības princips nodrošina līgumslēdzēju uzvedības standartu no to līgumisko, arī pirmslīgumisko, attiecību sākuma līdz beigām, kas savukārt nozīmē, ka līguma pusēm ir jāizrāda normāla godīguma un patiesuma pakāpe, kas ir saprātīga otras puses interešu aizsardzībai, jo īpaši, cenšoties nerīkoties veidā, kas var nepamatoti pārsteigt vai nodarīt otrai pusei zaudējumus. Cita starpā (b) apakšpunkta skaidrojumos norādīts, ka labas ticības principa piemērošana nekad nav tikai mehānisks process, bet vienmēr ir jānosaka, kāda ir puses pienācīga rīcība, ņemot vērā visus katra atsevišķā gadījuma apstākļus, piemēram, ilgtermiņa līgumos labas ticības princips gandrīz vienmēr uzliks abām pusēm lielākus pienākumus, salīdzinot ar "vienreizējiem" līgumiem. Šie paaugstinātie pienākumi var attiekties, piemēram, uz pienākumu paziņot otrai pusei, ja rodas problēmas līguma izpildē, un pušu pienākumu sadarboties citam ar citu, kad šāda sadarbība ir pamatoti sagaidāma minētā līguma izpildei. Savukārt (c) apakšpunktā ir skaidri norādīts, ka uz labas ticības (*good faith*) principu neattiecas līgumu slēgšanas brīvības princips, ja šāda vienošanās pati par sevi būtu spēkā neesoša, jo tā neatbilst labiem tikumiem (latīniski: *boni mores*).⁷⁷
- 98 ANO Konvencijas par starptautiskajiem preču pirkuma līgumiem 7. panta pirmajā daļā norādīts, ka, interpretējot šo Konvenciju, jāņem vērā tās starptautiskais raksturs un nepieciešamība veicināt tās vienveidīgas piemērošanas sasniegšanu un godprātības ievērošanu starptautiskajā tirdzniecībā.⁷⁸
- 99 Iepriekš aplūkotais attiecībā uz "labu ticību un godprātību" darījumos starp līgumslēdzējpusēm starptautiskos privāttiesību aktos sasaucas ar labas ticības principu, kas ir viens no vispārīgiem tiesību principiem civiltiesībās un ir nostiprināts CL 1. pantā, un ir plaši aprakstīts gan juridiskajā doktrīnā⁷⁹, gan tiesu praksē⁸⁰. Norādītais labas ticības princips nozīmē, ka katram civiltiesiskās saistības dalībniekam savas subjektīvās tiesības jāīsteno un subjektīvie pienākumi jāpilda, ņemot vērā pretējās puses intereses. Saskaņā ar labas ticības principu personai var tikt liegta subjektīvo tiesību izlietošana, ja izrādās, ka otras puses pretējās intereses saskaņā ar konkrētiem lietas apstākļiem ir atzīstamas par svarīgākām.⁸¹
- 100 Attiecībā uz tiesību ļaunprātīgas izmantošanas neatbilstību labai ticībai un godprātībai tiesu praksē norādīts, ka CL 1. pants pieprasa, lai civiltiesisko attiecību

⁷⁶ Commentary to Trans-Lex Principle. Pieejams: https://www.trans-lex.org/901000/_good-faith-and-fair-dealing-in-international-trade/

⁷⁷ Turpat.

⁷⁸ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1182-apvienoto-naciju-organizācijas-konvencija-par-starptautiskajiem-precu-pirkuma-pardevuma-ligumiem>

⁷⁹ Sk., piemēram, Balodis K., Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 140.-149. lpp.

⁸⁰ Sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts. Judikatūras nolēmumu arhīvs. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs>

⁸¹ 09.02.2005. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-75. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3533>

dalībnieki rēķinātos viens ar otru un respektētu pretējās puses intereses, palīdzot novērst gadījumus, kuros līdzēji savas tiesības izmanto vai pienākumus izpilda neattaisnojamā veidā vai neattaisnojama mērķa sasniegšanai, rīkodamies pēc likuma vai tiesiska darījuma burta, taču pretēji to patiesajiem mērķiem.⁸²

- 101 NTPAL kontekstā pircēja tiesību ļaunprātīga izmantošana, t. i., tiesību izmantošana neattaisnojamā veidā vai neattaisnojama mērķa sasniegšanai, rīkodamies pēc likuma vai tiesiska darījuma burta, taču pretēji to patiesajiem mērķiem, būtu, piemēram, līgumsoda augstākās pieļaujamās robežas piemērošana jebkuros pārkāpuma apstākļos bez atbilstoša pamatojuma. Šādā veidā pircējs drīzāk iedzīvojas uz piegādātāju rēķina, nekā cenšas novērst pārkāpuma rašanos no piegādātāju puses vai līgumsodu piemēro kā atbildības izpausmi, kad piegādātāji līguma noteikumus ir pārkāpuši.
- 102 Ņemot vērā aplūkoto labas ticības un godprātības raksturojumu tiesību doktrīnā, starptautiskajos un pārnacionālajos tiesību aktos un CL, KP ieskatā, NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta noteikumus par pircējam noteikto aizliegumu netaisnīgu un nepamatotu sankciju noteikšanai lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātājam par līguma noteikumu pārkāpumu pircējiem būtu jāskata kopsakarā ar NTPAL 5. panta pirmajā daļā ietverto ģenerālklausulu par godīgas tirdzniecības prakses ievērošanu un atbilstību labticībai un godprātībai darījumos. Savukārt minētās ģenerālklausulas tvērumu būtu lietderīgi skatīt kopsakarā ar tiesību doktrīnā, tiesu praksē un starptautiskajos un pārnacionālajos tiesību aktos noteikto attiecībā uz labas ticības un godprātības jēdzieniem.
- 103 Vērtējot pircēja darbību atbilstību NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta noteikumiem un atbilstību labticībai un godprātībai darījumos, piemērojot sankcijas saviem piegādātājiem par līguma noteikumu pārkāpumu, KP ņems vērā šādus kritērijus:
- 1) vai pircējs, sadarbojoties ar lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju, izslēdzis no līguma vai ierobežojis labas ticības un godprātības principa piemērošanu;
 - 2) vai pircējam neizmanto savas tiesības ļaunprātīgi, t. i., pircējam aizliegts savas tiesības izmantot neattaisnojamā veidā vai neattaisnojama mērķa sasniegšanai, rīkodamies pēc likuma vai tiesiska darījuma burta, taču pretēji to patiesajiem mērķiem;
 - 3) vai pircējs ir vērtējis visus katra atsevišķā gadījuma apstākļus, t. i., tirdzniecības nozari, kurā līgumslēdzējpusēs darbojas, līgumslēdzējpušu lielumu un profesionālās sarežģītības pakāpi, līguma raksturu un ilgumu.

3.2. Netaisnīgi līguma noteikumi un atkārtota līgumsoda piemērošana

- 104 NTPAL gadījumā starp piegādātājiem un pircējiem attiecības nav līdzsvarotas un tātad to starpā nepastāv līdztiesīgu līgumslēdzēju attiecības. Citu tiesību nozaru prakse situācijās, kad līgumslēdzējpušu attiecības nav līdzsvarotas ir, piemēram, patērētāju tiesībās, kur patērētāji tiek uzskatīti par mazāk aizsargāto pusi nekā pārdevēji un pakalpojuma sniedzēji, patērētāji tiek aizsargāti ar speciālām tiesību

⁸² 24.08.2017. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-211/2017. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5269>

normām. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma (turpmāk – PTAL)⁸³ 6. pantā noteikti netaisnīgu līguma noteikumu priekšnosacījumi, kurus var konstatēt Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (turpmāk – PTAC) atbilstoši savām PTAL 25. panta ceturtajā daļā noteiktām funkcijām.

- 105 Viens no priekšnosacījumiem, lai līguma noteikumus, kurus līgumslēdzējas puses savstarpēji nav apspriedušas, uzskatītu par netaisnīgiem, ir neproporcionāli liela līgumsoda vai citas kompensācijas uzlikšana patērētājam par līgumsaistību neizpildi vai nepienācīgu izpildi salīdzinājumā ar līgumsaistību neizpildīšanas vai nepienācīgas izpildīšanas radīto zaudējumu vai ņemot vērā citus apstākļus⁸⁴. Saskaņā ar PTAL 5. panta otrās daļas 5. punktu līguma noteikumi ir pretrunā ar līgumslēdzēju pušu tiesiskās vienlīdzības principu, ja tie patērētāju nostāda neizdevīgā stāvoklī un ir pretrunā ar labticīguma prasībām.
- 106 KP secina, ka arī patērētāju tiesībās terminoloģija tiek tulkota dažādi, kaut gan attiecīgajos tiesību aktos tiek uzmanots viens un tas pats termins. Tā termins "good faith" tiek tulkots gan kā "godprātība"⁸⁵ Eiropas Padomes Direktīvā 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (turpmāk – Direktīva 93/13/EEK), gan kā "labticīgums" PTAL, t.i. nacionālajā normatīvajā aktā, ar ko ir pārņemta Direktīva 93/13/EEK.
- 107 Attiecībā uz konstatētiem netaisnīgu līguma noteikumu pazīmēm un attiecīgi neproporcionāli lielu līgumsodu PTAC nošķīris šādus gadījumus:
- 1) fiksētas summas veidā noteiktais līgumsods, kurš piemērojams atkārtoti gan gadījumos, kad pakalpojuma apmaksas saistības netiek pildīta vispār, gan gadījumos, kad nav saņemta "biļete" bezmaksas pakalpojuma izmantošanai;
 - 2) fiksētas summas veidā noteiktais līgumsods, kurš pārsniedz 10 % no neapmaksātās pakalpojuma maksas vērtības (pamatparāda vai galvenās saistības apmēra) situācijās, kuras uzskatāmas par pakalpojuma apmaksas saistības nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā).
- 108 Attiecībā uz pirmo PTAC identificēto gadījumu, t. i., attiecībā uz atkārtota līgumsoda piemērošanu par līguma saistību neizpildi vispār, PTAC izpratnē tā būs, piemēram, līgumsoda piemērošana ik pēc 24 stundām.⁸⁶ Tas ir, ja līgumsods tiktu

⁸³ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/23309-pateretaju-tiesibu-aizsardzibas-likums>

⁸⁴ Sk. PTAL 6. panta trešās daļas 4. punktu

⁸⁵ Salīdzinājumam sk. Padomes Direktīva 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos, OV L 95, 21.4.1993. 15/2. sēj., 288.-293.lpp., 3. panta 3. punkts, Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1993/13/oj/?locale=LV>, Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, OJ L 95, 21.4.1993. pp. 29-34, Article 3 (1), Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31993L0013&from=LV> un

⁸⁶ PTAC 08.10.2015. lēmums patērētāju kolektīvo interešu pārkāpuma lietā Nr. 2 -pk, 7. punkts. Pieejams: https://registri.ptac.gov.lv/sites/default/files/lemuma-izrakts-europarklatvia_2pi.pdf, kas galīgā spēkā stājies, jo Augstākās tiesas Senāts šajā lietā konstatējis, ka pieteicēja nav pārsūdzējusi apelācijas instances tiesas spriedumu daļā, ar kuru par tiesisku atzīts pārsūdzētais lēmums daļā par līgumu noteikumu, kas pilnīgas nepildīšanas situācijās paredz atkārtotu līgumsoda piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu, atzīšanu par netaisnīgiem. Sk. 13.08.2019. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A420336415, SKA-243/2019, 6. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/eclinolemumi/ECLI:LV:AT:2019:0813.A420336415.2.S>

piemērots ik pēc 24 stundām, ja sākotnēji izdarītais līgumiskais pārkāpums tiek turpināts vai nav novērsts. Attiecīgi vairāku līgumsodu piemērošana par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu vai vairākkārtēja līgumsoda piemērošana par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu norāda uz līgumsoda atkārtotu piemērošanu. Šādās situācijās līgumsoda kopējais apmērs par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu tiktu noteikts pieaugošs, proti, dubults vai pat vairākkārtīgs, atkarībā no tā, cik ilgi tiek turpināta līgumiskā pārkāpuma izdarīšana un cik bieži tiek veikta līgumsoda piemērošana.⁸⁷ Administratīvās rajona tiesa piekritusi PTAC viedoklim.⁸⁸ Administratīvā apgabaltiesa pievienojusies pirmās instances tiesas sprieduma argumentācijai šajā jautājumā.⁸⁹

- 109 Administratīvā apgabaltiesa norādījusi, ka, piemērojot līgumsodus, būtu jānošķir saistību neizpilde vispār no saistību nepienācīgas izpildes. Citādi ikvienā gadījumā būtu jāatzīst, ka apstākļos, kad saistības nav izpildītas pilnībā, saistības nav pildītas vispār. Šādā situācijā faktiski par saistību nepienācīgas izpildes gadījumiem nekad nebūtu pamata runāt.⁹⁰
- 110 Attiecībā uz otro PTAC identificēto gadījumu Augstākās tiesas Senāts strīdā par netaisnīgiem līguma noteikumiem un attiecīgi saistībā ar līgumu noteikumu nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu istā laikā (termiņā) noteicis, ka gadījumos, ja līgumsods ir vispārīgi paredzēts kā noteikta summa par dažāda veida pārkāpumiem, nepadarot tā apmēru atkarīgu no līguma pārkāpuma veida, smaguma un ilguma, līgumsoda nesamērīgums konstatējams jau tad, ja tas būtu nesamērīgs attiecībā pret mazāko iespējamo tipisko līguma pārkāpumu, par kuru līgumsods var tikt piemērots.⁹¹ Vienlaicīgi Augstākās tiesas Senāts noteicis, ka līgumsoda samērīguma izvērtēšanai jānoskaidro, (1) vai piemērotais līgumsods atbilst vispārpieņemtai praksei, (2) vai norādes par piemērojamo līgumsodu bija skaidras un nepārprotamas, (3) vai pakalpojuma sniedzējs, godīgi un līdzvērtīgi izturoties pret patērētāju, varēja pamatoti pieņemt, ka patērētājs būtu piekritis attiecīgajam noteikumam arī tad, ja tas būtu ticis individuāli apspriests.⁹²
- 111 Tiesas ieskatā, dažos faktiskajos apstākļos nav nozīmes vērtēt tostarp to, vai piemērotais līgumsods atbilst vispārpieņemtai praksei. Pat ja arī citiem komersantiem ir iedibināta noteiktā veida prakse, šādas prakses piemērošana var nebūt taisnīga un tādējādi var nebūt tiesiski aizsargāta.⁹³

⁸⁷ PTAC 08.10.2015. lēmums patērētāju kolektīvo interešu pārkāpuma lietā Nr. 2 -pk, Secinājumu 4. punkts.

⁸⁸ 17.06.2016. Latvijas Republikas Administratīvā rajona tiesas spriedums lietā Nr. A420336415, 10.1 punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/270650.pdf>

⁸⁹ 25.04.2017. Latvijas Republikas Administratīvā apgabaltiesas spriedums lietā Nr. A420336415, lietas arhīva Nr. AA43-0614-17/21, 9. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/310349.pdf>

⁹⁰ Turpat, 10. punkts.

⁹¹ 13.08.2019. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A420336415, SKA-243/2019, 14. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/eclinolemumi/ECLI:LV:AT:2019:0813.A420336415.2.S>

⁹² 13.08.2019. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A420336415, SKA-243/2019, 14. punkts.

⁹³ 19.03.2020. Latvijas Republikas Administratīvās apgabaltiesas spriedums lietā Nr. A420336415, lietas arhīva Nr. AA43-0338-20/14, 20. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/eclinolemumi/ECLI:LV:ADAT:2020:0319.A420336415.5.5.S>, kas galīgā spēkā stājies ar Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 31.08.2021. rīcības sēdes lēmumu lietā Nr. A420336415, SKA-444/2021. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/457301.pdf>

- 112 Attiecībā uz CL noteikumu piemērošanu līgumsoda apmēra noteikšanai situācijās, kad līgumu noteikumi tiek pildīti nepienācīgi vai netiek izpildīti īstā laikā (termiņā) Augstākās tiesas Senāts noteicis, ka CL 1716. panta trešā daļa neierobežo līdzēju tiesības noteikt fiksētu līgumsodu arī par saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā, bet ir vērstas pret pieaugošiem līgumsodiem, kad līgumsods pakāpeniski palielinās procentuālu vai konkrētu naudas summu pieskaitīšanas ceļā, pārvēršoties par nenoteiktu lielumu.⁹⁴ Vienlaicīgi Augstākās tiesas Senāts norādījis, ka kopsakarā ar CL 1716. panta trešajā daļā noteikto līgumsoda apmēra ierobežojumu, līgumsoda samērīgumu ir iespējams pārbaudīt saskaņā ar CL 1717. pantu, kas nosaka līgumsoda samērīgumu un atbilstību godīgai darījumu praksei, kaut gan to apmēru noteic līdzēji un tas nav aprobežots ar zaudējumu lielumu, kādi paredzami no līguma neizpildīšanas.
- 113 KP ieskatā, citas tiesību nozares prakse attiecībā uz līguma noteikumu netaisnīguma konstatēšanu, neproporcionāli lielu līgumsodu noteikšanu un vairāku līgumsodu piemērošanas par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu vai vairākkārtēja līgumsoda piemērošanas par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu konstatēšanā ir vērā ņemami, piemērojot NTPAL noteikumus. It īpaši tas attiecas uz kritērijiem, kas norāda uz līgumsoda atkārtotu piemērošanu, kā arī kritērijiem līgumsoda apmēra samērīguma izvērtēšanai.
- 114 Kritēriji, kas norāda uz līgumsoda atkārtotu piemērošanu ir šādi:
- 1) līgumsoda piemērošana ik pēc 24 stundām, ja sākotnēji izdarītais līgumiskais pārkāpums tiek turpināts vai nav novērsts;
 - 2) vairāku līgumsodu piemērošana par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu;
 - 3) vairākkārtēja līgumsoda piemērošana par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu.
- 115 Attiecīgi līgumsoda apmēra samērīguma izvērtēšanai varētu tikt izmantoti šādi kritēriji:
- 1) līgumsoda apmēru noteikšana atkarībā no līguma pārkāpuma veida, smaguma un ilguma;
 - 2) līgumsoda samērīguma izvērtēšana, ņemot vērā līgumsoda samērību attiecībā pret mazāko iespējamo tipisko līguma pārkāpumu, par kuru līgumsods var tikt piemērots;
 - 3) līgumsoda samērīguma izvērtēšanai noskaidrot, (1) vai piemērotais līgumsods atbilst vispārpieņemtai praksei, (2) vai norādes par piemērojamo līgumsodu bija skaidras un nepārprotamas, (3) vai attiecīgie noteikumi par līgumsodiem būtu pieņemami, godīgi un līdzvērtīgi izturoties pret piegādātāju.
- 116 Kaut gan minētie kritēriji nav izsmejoši, taču, KP ieskatā, tie palīdzētu tirgus dalībniekiem ikdienas sadarbībā ievērot NTPAL noteikumus.

⁹⁴ 13.08.2019. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A420336415, SKA-243/2019, 15. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/eclinolemumi/ECLI:LV:AT:2019:0813.A420336415.2.S>

3.3. Vienota un turpināta pārkāpuma jēdziens konkurences tiesībās un atkārtoto sankciju piemērošana NTPAL

- 117 Ņemot vērā, ka sankciju atkārtota piemērošana par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu ir saistīta ar līgumsodu turpinātu piemērošanu, KP ieskatā, izpratni par atkārtotu sankciju piemērošanu var sekmēt arī Eiropas Savienības tiesas (turpmāk – EST) tiesu prakse attiecībā uz vienota un turpināta pārkāpuma jēdzienu konkurences tiesībās⁹⁵. Atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 101. panta pārkāpums⁹⁶ var izrietēt ne tikai no atsevišķas darbības, bet arī no virknes darbību vai turpinātas rīcības, un arī viens vai vairāki šīs darbību virknes vai turpinātās rīcības elementi paši, aplūkojot atsevišķi, var būt minētās tiesību normas pārkāpums.
- 118 Ņemot vērā, ka LESD 101. panta pārkāpums tomēr nav tas pats kā NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta pārkāpums, KP šajā sadaļā sniegs ieskatu, kā EST atziņas attiecībā uz uzņēmumu turpināto rīcību saistībā ar vienotu un turpinātu pārkāpumu konkurences tiesībās var tikt attiecināti uz atkārtotu sankciju piemērošanu NTPAL kontekstā.
- 119 Piemēram, LESD 101. panta kontekstā, lai secinātu, ka uzņēmums ir piedalījies vienotā un turpinātā pārkāpumā, noteicoši ir trīs elementi. Pirmais attiecas uz vienota un turpināta pārkāpuma esību. Dažādām konkrētajām darbībām ir jāietilpst “kopējā plānā”, kuram ir vienots mērķis. Otrais un trešais elements attiecas uz uzņēmuma vainojamību par vienotu un turpinātu pārkāpumu. Pirmkārt, šim uzņēmumam ir jābūt nodomam ar savu rīcību veicināt visu dalībnieku kopīgo mērķu sasniegšanu. Otrkārt, tam ir jābūt informētam par citu uzņēmumu iecerētajām vai veiktajām prettiesiskajām darbībām, īstenojot šos pašus mērķus, vai tam vajadzēja saprātīgi to paredzēt un būt gatavam uzņemties ar to saistīto risku. Attiecīgi jautājums par kopēja plāna esības apzināšanos noteikti ir jāvērtē iesaistīto uzņēmumu, nevis to darbinieku līmenī.⁹⁷ Savukārt starplaiks starp atsevišķiem pārkāpumiem netiek ņemts vērā vienota un turpināta pārkāpuma konstatēšanā.⁹⁸
- 120 KP ieskatā, saistībā ar tirgus uzraudzības sadaļā 2.4. “Atkārtoto sankciju piemērošana” konstatēto un EST minētām atziņām, jānorāda, ka pircēju atkārtotu sankciju piemērošana saviem piegādātājiem būtu konstatējama, ja tie turpina piemērot līgumsodus par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu (līgumsodu vairākkārtēja piemērošana par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu), kā arī situācijās, kad piegādātājs katru reizi pasūta citu iztrūkstošo

⁹⁵ Sk, piemēram, 06.12.2012. EST (ceturtā) palāta spriedums lietā Nr. C-441/11 P *Eiropas Komisija pret Verhuizingen Coppens NV*, 41.-43. punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0441>; 02.02.2022. EST (desmitā palāta paplašinātā sastāvā) spriedums lietā T-799/17 *Scania AB and Others v European Commission*, 191.-196. punkts, 447.-450. punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62017TJ0799&from=en>;

16.06.2022. gada EST (ceturtā palāta) spriedums lietā C-697/19 P *Sony Corporation and Sony Electronics, Inc v European Commission*, 62.-64. punkts, 111.-123. punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62019CJ0697>.

⁹⁶ Sk. Līguma par Eiropas Savienību un Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētās versijas, 101. punkts. Pieejams: http://data.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj

⁹⁷ 02.02.2022. EST (desmitā palāta paplašinātā sastāvā) spriedums lietā T-799/17 *Scania AB and Others v European Commission*, 478. punkts.

⁹⁸ 16.06.2022. gada EST (ceturtā palāta) spriedums lietā C-697/19 P *Sony Corporation and Sony Electronics, Inc v European Commission*, 114. punkts.

preču daudzumu (vairāku līgumsodu piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu). KP ieskatā, tam, vai piegādātājam ir vai nav konstatējams izstrādāts plāns šāda veida sankciju piemērošanas sistēmai, nav nozīmes. Pietiek ar to, ka pircēja ar tā piegādātājiem noslēgto līgumu noteikumi nodrošina šādas sistēmas izmantošanas iespējas piegādātājiem turpinātai sankciju piemērošanai.

- 121 Piegādātāju iespējamiem argumentiem, ka sankciju piemērošana piegādātājiem par līgumu noteikumu pārkāpumu un informācijas pieņemšana par līguma izpildes neiespējamību ir atsevišķu piegādātāja darbinieku vai struktūrvienību atbildībā, KP ieskatā, nebūtu nozīmes, vērtējot atkārtotu sankciju piemērošanu par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu. KP ieskatā, pircēju un piegādātāju līgumu noteikumos jau jābūt atrunātai rīcībai situācijās, kad piegādātāji nespēj nodrošināt līguma ietvaros veikto preču pasūtījumu.
- 122 KP ieskatā, pircējam nekavējoties jāpārtrauc piemērot līgumsodus par to pasūtītām, bet nepiegādātām precēm, tiklīdz pircējam tika paziņots, kļuvis zināms vai tas varējis saprātīgi paredzēt, ka attiecīga prece nav pieejama. Gadījumos, kad šāda paziņošana nav iestrādāta pircēja ar tā piegādātājiem noslēgto līgumu noteikumos vai kad šāda paziņošana faktiski ir neizpildāma, līgumsodu piemērošana tiktu uzskatīta par vairāku līgumsodu piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu vai vairākkārtēju līgumsoda piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu. Starplaikam starp atkārtoto pasūtījumu veikšanu, pircējam zinot vai saprātīgi paredzot, ka attiecīga prece nav pieejama, nav nozīmes.
- 123 KP ieskatā, pircēju turpināti piemērotus līgumsodus iepriekš minētajās situācijās nevar uzskatīt par taisnīgām un pamatotām sankcijām NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta noteikumu izpratnē.

4. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

- 124 KP secina, ka, kaut gan vairākos mazumtirgotāju un piegādātāju līgumos sankciju piemērošanas noteikumi atšķiras akcijas un ārpus akcijas precēm, ikdienas sadarbībā mazumtirgotāji tomēr piemēro sankcijas vienvērtīgi par preču nepiegādi vispār, preču nepiegādi pilnā apjomā un preču nepiegādi īstā laikā (termiņā) gan attiecībā uz akcijas precēm, gan uz precēm, kuras paredzēts realizēt ārpus akcijas.

Lai sekmētu piegādātāju un pircēju sadarbības noteiktību, KP aicina pircējus, tostarp mazumtirgotājus, ieviest skaidrus un faktiskajai sadarbībai atbilstošus noteikumus par sankciju piemērošanu attiecībā uz akcijas un ārpus akcijas preču piegādi.

- 125 Izvērtējot tirgus uzraudzības laikā iegūto informāciju, KP secina, ka mazumtirgotāju un piegādātāju līgumos nav definīcijas, kuros gadījumos līgumsods varētu tikt uzskatīts par vairāku līgumsodu piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu vai vairākkārtēju līgumsoda piemērošanu par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu. Rezultātā mazumtirgotāji katru pasūtījumu izskata atsevišķi, un, piegādātājiem nespējot nodrošināt līguma ietvaros veikto preču pasūtījumu, mazumtirgotāji tiem turpina piemērot līgumsodus vai nu par saistību neizpildi vispār vai par saistību neizpildi pilnā apjomā vai termiņā (laika).

KP norāda, ka šādās situācijās ikvienā gadījumā būtu jāatzīst, ka apstākļos, kad preces ilgstoši nav pieejamas un netiek pircējam piegādātas, saistības katru reizi nav izpildītas vispār vai pilnībā un katru reizi pircējs būtu tiesīgs par līgumisko

saistību neizpildi atkārtoti turpināt piemērot līgumos noteiktās sankcijas. KP šādu pircēju praksi uzskata par kļūdainu un aicina tos pārskatīt savu līdzšinējo praksi, jo atkārtoto līgumsodu piemērošana par to pašu pasūtīto, bet nepiegādāto preču daudzumu ir pretrunā ar godīgu tirdzniecības praksi un neatbilst prasībām par labticību un godprātību darījumos, kā arī neatbilst NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta un 6. panta 5. punkta noteikumiem.

- 126 Tirgus uzraudzības ietvaros izvērtētie mazumtirgotāju un piegādātāju slēgto līgumu noteikumi liecina, ka tajos lielākoties ir norādīta līgumsodu augstākā robeža par jebkuru līguma noteikumu pārkāpumu un norādes, ka mazumtirgotāji vērtēs pārkāpuma apstākļus. Taču līgumos nav skaidru noteikumu, kādi pārkāpuma apstākļi tiks ņemti vērā un kādas sankcijas piegādātājiem šādos apstākļos tiks piemērotas. Līgumos arī nav noteikumu, kā tiks vērtēts piemēroto līgumsodu taisnīgums un pamatotība katrā konkrētājā gadījumā.

Ņemot vērā, ka saistībā ar līgumsoda apmēra taisnīgumu un pamatotību NMPAL kontekstā Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka "līgumsods var izrādīties netaisnīgs pat tad, ja tas formāli ir atbilstošs CL 1716. panta normām", pircējiem līgumsoda apmēra noteikšanai ir jābūt izstrādātiem kritērijiem vai priekšnoteikumiem, kas ir taisnīgi un pamatoti un vienlaicīgi ir saprotami piegādātājiem un ļauj tiem rēķināties ar līguma noteikumu pārkāpumu sekām. KP norāda, ka par taisnīgu un pamatotu nevar tikt uzskatīta pircēju piemērotā līgumsodu augstākā robeža par jebkuru līguma noteikumu pārkāpumu. KP aicina pircējus iekļaut savos līgumos ar piegādātājiem skaidrus noteikumus, kādi pārkāpuma apstākļi tiks ņemti vērā un kādas sankcijas piegādātājiem šādos apstākļos tiks piemērotas.

- 127 KP konstatē līgumu noteikumus, kas paredz sankcijas par līgumu neizpildi vispār, piemēram, par nepareizas preču cenas norādīšanu pavaddokumentos vai par preču nepiegādi noteiktajā piegādes termiņā. Šādi sankciju noteikumi, KP ieskatā, var tikt uzskatīti arī par līgumu neizpildīšanu īstā laikā (termiņā).

KP norāda, ka šādās situācijās faktiski par saistību nepienācīgas izpildes gadījumiem nekad nebūtu pamata runāt, un ikvienā gadījumā būtu jāatzīst, ka apstākļos, kad saistības nav izpildītas pilnībā, saistības nav pildītas vispār. Tāpēc KP aicina tirgus dalībniekus rūpīgi izvērtēt, vai šādi līgumu noteikumi ir tiešām par līguma neizpildi vispār, vai tomēr par neizpildīšanu īstā laikā (termiņā), jo ir paredzēti par savlaicīgu saistību neizpildi, nevis paredz atturēties no kādas darbības veikšanas. Vienlaicīgi KP aicina mazumtirgotājus izvērtēt, vai noteiktais līgumsoda apmērs par šādu līguma noteikumu neizpildi atbilst godīgai tirdzniecības praksei un prasībām par labu ticību un godprātību darījumos.

- 128 KP konstatē, ka daļai mazumtirgotāju līgumos nav paredzēta kārtība, kādā veidā piegādātājam būtu jāsažinās gadījumā, ja tas nevar nodrošināt preču piegādi. Vienlaicīgi daļai mazumtirgotāju un piegādātāju līgumos ir paredzēti vienas līdz trīs nedēļu gari termiņi, lai informētu mazumtirgotāja atbildīgo personu par neiespējamību veikt piegādi noteiktajā apjomā vai laikā.

KP norāda, ka par taisnīgām un pamatotām nevarētu tikt uzskatītas sankcijas, kas noteiktas par brīdināšanas termiņa neievērošanu, ja brīdināšana par preču nepiegādāšanu līgumā paredzētajā termiņā objektīvi nemaz nav iespējama. Šādi līgumu noteikumi ir acīmredzami netaisnīgi. Līdz ar to KP aicina pircējus līgumos ar piegādātājiem noteikt skaidru un objektīvu izpildāmu brīdināšanas kārtību par preču nepiegādāšanu līgumā paredzētajā termiņā.

- 129 Izvērtējot tirgus uzraudzības ietvaros iesniegtos līgumu noteikumus, KP konstatē daudzpusējo līgumu un līgumu, kas noslēgti starp piegādātāju un izplatīšanas pakalpojuma sniedzēju, noteikumu neatbilstības NTPAL noteikumiem.

KP atkārtoti norāda, ka konsultanta vai aģenta rīcība ir attiecināma uz uzņēmumu, kura vārdā tas rīkojas. KP norāda, ka pircēji kā komersanti, kas izmanto citu komersantu pakalpojumus, ir tieši atbildīgi nolīgto darbinieku un uzņēmumu veiktajām darbībām. Tādējādi pircēju uzdevums ir ne tikai savā darbībā ievērot normatīvos aktus, bet arī nodrošināt kontroles mehānismu un labu pārvaldību visā uzņēmumā, tai skaitā, lai to piesaistītie pakalpojumu sniedzēji ievēro NTPAL noteikumus.

- 130 KP secina, ka mazumtirgotāju līgumsodu piemērošanas tendence neliecina, ka mazumtirgotāju piemērotie līgumsodi par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā pildītu prevencijas funkciju, bet drīzāk ir paredzami regulāri maksājumi, jo līgumsodu apmērs gadu no gada īpaši nemainās.

Ņemot vērā, ka starp pircējiem un piegādātājiem nepastāv līdztiesīgu līgumslēdzēju attiecības un "baiļu faktora" ietekmē piegādātāji būtu gatavi apmaksāt tiem izrakstītus rēķinus pat tad, kad tie nepiekrīt līgumsoda apmēram, KP ieskatā, vieglāka aizsardzības līdzekļa izmantošana pircēju attiecībās ar piegādātājiem būtu pretrunā NTPAL jēgai un mērķiem. Līdz ar to līgumsoda zaudējumu kompensēšanas funkcijas pildīšanai taisnīgāk būtu izmantot zaudējumu atlīdzināšanas institūtu, nevis līgumsoda institūtu. Pieprasot zaudējumu kompensēšanu par līguma noteikumu neievērošanu, līgumsoda institūta ietvaros pircējam ir jābūt zaudējumu pierādīšanas pienākumam.

- 131 KP norāda, ka piegādātājiem piemērotais sankciju apmērs, mazumtirgotājiem piemērojot sankcijas par preču nepiegādi vispār, par preču nepiegādi pilnā apjomā un par preču nepiegādi termiņā, KP ieskatā, ir vērtējams kā ekonomiski nozīmīgs. Atkarībā no piegādātāja lieluma piemēroto līgumsodu vērtība veido desmitus tūkstošus vai pat miljonus eiro. Gadījumos, kad mazumtirgotāji nepamatoti izmanto NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punktu kopsakarā ar CL 1716. panta noteikumiem par līgumsodu apmēra ierobežojumiem, nosakot netaisnīgas un nepamatotas sankcijas par līguma noteikumu pārkāpumu, rada situācijas, kad mazumtirgotāji iedzīvojas uz lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju rēķina, un šādu rīcību KP uzskata par neatbilstošu NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punkta noteikumiem.

Tāpēc KP atgādina, ka pircējiem, tostarp mazumtirgotājiem, rūpīgi jāvērtē piemēroto sankciju taisnīgums un pamatotība un atbilstība godīgai tirdzniecības praksei un prasībām par labticību un godprātību darījumos.

Katram savas subjektīvās tiesības jāīsteno un subjektīvie pienākumi jāpilda, ievērojot citu personu pamatotās intereses, kā to paredz labas ticības princips, neatkarīgi no tā, kādās tiesību normās tas ir ietverts. Proti, šis princips ir noteikts CL 1. pantā, kas nosaka, ka tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības, kas arī ir pilnībā aptvert NTPAL 5. panta pirmajā daļā noteikto par labticību un godprātību darījumos.

- 132 Ņemot vērā iepriekš minētos secinājumus un priekšlikumus attiecībā uz līgumu noteikumu atbilstību labticībai un godprātībai darījumos, KP sniedz šādas rekomendācijas pircējiem:

- 1) sadarbojoties ar piegādātājiem, pircēji nedrīkst izslēgt no līguma vai ierobežot labas ticības un godprātības principa piemērošanu;

- 2) pircējam aizliegts savas tiesības izmantot ļaunprātīgi, t. i., izmantot tās neattaisnojamā veidā vai neattaisnojama mērķa sasniegšanai, rīkodamies pēc likuma vai tiesiska darījuma burta, taču pretēji to patiesajiem mērķiem;
 - 3) pircējam ir jāvērtē visi katra atsevišķā gadījuma apstākļi, t. i., tirdzniecības nozare, kurā līgumslēdzējpusēs darbojas, līgumslēdzēju pušu lielums un profesionālās sarežģītības pakāpe, līguma raksturs un ilgums.
- 133 Attiecībā uz līgumsoda atkārtotu piemērošanu KP rekomendē pircējiem pievērst uzmanību šādiem to novērtēšanas kritērijiem, kaut gan tie nav izsmeļoši:
- 1) vai preces ir pieejamas pircēja tirdzniecības vietās vai noliktavā;
 - 2) vai līgumsoda piemērošana ik pēc 24 stundām vai ilgāk, ja sākotnēji izdarītais līgumiskais pārkāpums tiek turpināts vai nav novērsts;
 - 3) vai par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu līguma noteikumi paredz vairāku līgumsodu piemērošanu;
 - 4) vai par vienu un to pašu līgumisko pārkāpumu līguma noteikumi paredz vairākkārtēju līgumsoda piemērošanu.
- 134 Saistībā ar līgumsoda apmēra samērīguma izvērtēšanu tirgus dalībnieku ikdienas sadarbībā KP rekomendē izmantoti šādus kritērijus, kaut gan tie nav izsmeļoši:
- 1) noteikt līgumsoda apmēru atkarībā no līguma pārkāpuma veida, smaguma un ilguma;
 - 2) izvērtēt līgumsoda samērīgumu, ņemot vērā līgumsoda samērību attiecībā pret mazāko iespējamo tipisko līguma pārkāpumu, par kuru līgumsods var tikt piemērots;
 - 3) līgumsoda samērīguma izvērtēšanai noskaidrot, (1) vai piemērotais līgumsods atbilst vispārpieņemtai praksei, (2) vai norādes par piemērojamo līgumsodu bija skaidras un nepārprotamas, (3) vai attiecīgie noteikumi par līgumsodiem būtu pieņemami, godīgi un līdzvērtīgi izturoties pret piegādātāju.
- 135 Ņemot vērā tirgus uzraudzības gaitā konstatēto attiecībā uz atkārtotu sankciju piemērošanu par vienu un to pašu līguma noteikumu pārkāpumu problemātiku, kā arī līguma noteikumu nenoteiktību attiecībā uz līgumsoda apmēra noteikšanu, KP aicina pircējus godprātīgi izmantot NTPAL 5. panta pirmās daļas 6. punktā un 6. panta 5. punktā noteikto attiecībās ar saviem piegādātājiem.

Pateicība

Konkurences padome pateicas uzņēmumiem un asociācijām, kas sniedza tirgus uzraudzības veikšanai nepieciešamo informāciju.

Par tirgu uzraudzību

Konkurences padome veic tirgu uzraudzību – padziļinātu konkurences situācijas analīzi – mērķtiecīgi izvēlētos tirgos, lai atklātu un novērstu konkurences kropļojumus, kas ierobežo uzņēmumu vienlīdzīgu sāncensību.

Uzraudzības noslēguma ziņojums tiek publiskots, ja to neliedz informācijas pieejamības ierobežojumi un ja informācija par tirgu, kas iegūta papildus pārkāpuma konstatēšanai vai nekonstatēšanai, uzskatāma par būtisku.

Sabiedrības līdzdalības iespējas

Anonīmas ziņošanas iespēja Konkurences padomes interneta vietnē: <http://www.kp.gov.lv/lv/tipoffs>

Informēt Konkurences padomi par iespējamiem pārkāpumiem vai saņemt konsultāciju iespējams gan klātienē (iepriekš piesakoties), gan telefoniski (arī neatklājot savu identitāti).

Konkurences padome
Brīvības 55, 2. korp.,
Rīga, LV-1010,
Tālrunis: +371 67282865
Fakss: +371 67242141
E-pasts: pasts@kp.gov.lv

www.kp.gov.lv

 [@KPgovLV](https://twitter.com/KPgovLV)